

**Міністерство освіти і науки України**  
**Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка**  
**Кафедра англійської мови та перекладу**

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри англійської мови та перекладу,  
кандидат педагогічних наук, доцент

\_\_\_\_\_ Юлія ТАЛАЛАЙ

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 р.

**Засоби вираження модальності англійських висловлювань  
українською мовою**

Спеціальність: Філологія (германські мови та літератури (переклад  
включно), перша – англійська)

Освітня програма: Філологія (Англійська, німецька мови та літератури  
(переклад включно))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр філології за спеціалізацією «Германські  
мови та літератури (переклад включно), перша – англійська)»

**Автор роботи: Панюта Алла Євгенівна**

\_\_\_\_\_ *підпис*

**Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,**

**доцент Шагала Леся Богданівна**

\_\_\_\_\_ *підпис*

**Дрогобич, 2024**

**Дрогобицький державний педагогічний університет  
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

\_\_\_\_\_

(підпис)

\_\_\_\_\_

(дата)

**Завдання  
на підготовку кваліфікаційної роботи**

1. Тема: «Засоби вираження модальності англійських висловлювань українською мовою»
2. Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Шагала Леся Богданівна
3. Студент: Панюта Алла Євгенівна
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі: визначення поняття «модальність» та її основних типів; характеристика особливостей вираження модальності в англійській та українській мовах (морфологічні, лексичні, синтаксичні); аналіз та узагальнення різних способів перекладу модальних висловлювань, виражених різними частинами мови; визначення найбільш вживаних засобів відтворення модальності у перекладі.
5. Список рекомендованої літератури: Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов; Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності; Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов у вищій школі; Foley M., Hall D. Advanced Learners' Grammar
6. Етапи підготовки роботи \_\_\_\_\_

| № | Назва етапу                             | Термін виконання        | Термін звіту перед керівником, кафедрою |
|---|-----------------------------------------|-------------------------|-----------------------------------------|
| 1 | Вивчення та аналіз літератури з теми    | жовтень – листопад 2023 | грудень 2023                            |
| 2 | Формування основної частини дослідження | січень – травень 2024   | червень 2024                            |
| 3 | Узагальнення результатів дослідження    | вересень – жовтень 2024 | 31 жовтня 2024                          |
| 4 | Оформлення магістерської роботи         | листопад 2024           | 29 листопада 2024                       |

7. Дата видачі завдання \_\_\_\_\_
8. Термін подачі роботи керівнику \_\_\_\_\_
9. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а) \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

(підпис студента)

10. Керівник

\_\_\_\_\_

(підпис)



## Анотація

**Панюта А. Є. Засоби вираження модальності англійських висловлювань українською мовою.** Кваліфікаційна робота присвячена аналізу різних видів модальності та мовознавчої категорії модальності в українській та англійській мовах. Досліджено лексико-граматичні засоби вираження модальності в англомовному тексті та їхні відповідники в українському перекладі. Особлива увага приділяється проблемам передачі різних модальних значень висловлювань у контексті детективного жанру на матеріалі англомовного роману А. К. Дойля «Собака Баскервілів» в українському перекладі О. Донічевої.

***Ключові слова:** модальність, переклад, модальні слова, модальні дієслова, лексичні засоби, граматичні засоби.*

## Abstract

**Paniuta A.Y. Means of Expressing Modality of English Utterances in Ukrainian.** The qualification paper is devoted to the analysis of different types of modality and the linguistic category of modality in Ukrainian and English languages. The paper investigates lexical and grammatical means of expressing modality in English texts and their equivalents in Ukrainian translation. Particular attention is paid to the problems of conveying various modal meanings of utterances in the context of the detective genre, using as an example the English novel by A. Conan Doyle "The Hound of the Baskervilles" in the Ukrainian translation by O. Donicheva.

***Keywords:** modality, translation, modal words, modal verbs, lexical means, grammatical means.*

## **Abstrakt**

**Paniuta, A. Y. Mittel zur Ausdruck der Modalität Englischer Äußerungen im Ukrainischen.** Die Qualifikationsarbeit ist der Analyse verschiedener Modalitätsarten und der sprachwissenschaftlichen Kategorie der Modalität im Ukrainischen und Englischen gewidmet. Die Arbeit untersucht lexikalische und grammatische Mittel zur Ausdruck der Modalität in englischen Texten und deren Entsprechungen in der ukrainischen Übersetzung. Besonderes Augenmerk wird auf die Probleme der Übertragung verschiedener modaler Bedeutungen von Äußerungen im Kontext des Kriminalromans gelegt, am Beispiel des englischen Romans von A. Conan Doyle "Der Hund der Baskervilles" in der ukrainischen Übersetzung von O. Donicheva.

**Schlüsselwörter:** *Modalität, Übersetzung, Modalwörter, Modalverben, lexikalische Mittel, grammatische Mittel.*

## ЗМІСТ

|                                                                                                                               |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП.....                                                                                                                    | 5  |
| РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ «МОДАЛЬНІСТЬ» ТА ЇЇ ОСНОВНІ ТИПИ.....                                                                       | 8  |
| 1.1. Деонтична модальність.....                                                                                               | 8  |
| 1.2. Епістемічна модальність.....                                                                                             | 12 |
| 1.3. Булемічна модальність.....                                                                                               | 17 |
| РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ<br>ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....                                        | 21 |
| 2.1. Морфологічні способи вираження модальності.....                                                                          | 21 |
| 2.1.1. Найпродуктивніші модальні дієслова у тексті роману.....                                                                | 23 |
| 2.2. Синтаксичні способи вираження модальності.....                                                                           | 27 |
| 2.3. Лексичні способи вираження модальності.....                                                                              | 30 |
| РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ В<br>УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ А.К. ДОЙЛА «СОБАКА<br>БАСКЕРВІЛІВ»..... | 34 |
| 3.1. Переклад модальних дієслів.....                                                                                          | 34 |
| 3.2. Переклад модальних прислівників.....                                                                                     | 40 |
| 3.3. Переклад модальних слів та виразів.....                                                                                  | 42 |
| 3.4. Врахування засобів контексту при перекладі.....                                                                          | 46 |
| 3.5. Навчання англомовної граматики у підготовці перекладачів.....                                                            | 51 |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                                                 | 54 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                                                                               | 59 |
| SUMMARY.....                                                                                                                  | 65 |
| ZUSAMMENFASSUNG.....                                                                                                          | 69 |

## ВСТУП

У лінгвістиці модальні слова та словосполучення вважаються одним із найсуперечливіших лексикографічних розрядів слів, які привертають особливу увагу вчених, починаючи з другої половини 20 століття. Модальні слова, однак, продовжують бути у центрі уваги філологічних досліджень через їх багатоаспектність, специфіку мовного вираження та функціональні особливості.

Тема модальності потребує комплексу теоретичних досліджень: наукового осмислення мовознавчої категорії модальності; способів її вираження мовними одиницями на різних рівнях; систематизації груп модальних слів та структур; визначення статусу складних випадків модальних значень.

Вибір теми магістерської роботи зумовлений різноплановістю предачі модальної конотації засобами мови та різноманітними трактуваннями категорії модальності. Звідси випливає **актуальність** теми дослідження - проблемність у способах її вираження в сучасній українській мові при перекладі з англійської.

Наукові пошуки на теми морфологічних та синтаксичних способів вираження модальності є важливою складовою лінгвістичного аналізу, що розширює наше розуміння мовленнєвої діяльності та сприяє подальшому розвитку лінгвістики. Дослідження лексичних засобів вираження модальності також має практичне значення у плані вивчення мови, розвитку мовних навичок та вмінь, а також у викладанні мовознавчих дисциплін та здійсненні перекладу.

Дослідження категорії модальності проводять вітчизняні та зарубіжні лінгвісти. Теоретичною базою нашого дослідження послуговували роботи українських фахівців, які розглядають способи вираження мод-сті: О. Гришина, Л. Статкевич, О.Доценко, О.Помазан, О.Ковтун, І.Пянковська І. (епістемічнамодальність), М. Синькевич. Низку питань стосовно перекладу опрацьовано Л. Вербою, З. Зорівчак, І.Корунцем та іншими. Серед англійських

філологів, котрі розглядають різні граматичні категорії - М. Фолі, Д. Холл. На культурологічні аспекти перекладу звертають увагу І. Шмідт, М.Бейкер та ін.

**Мета магістерського дослідження** - дослідити та проаналізувати різні способи передачі модальності англійських висловлювань українською мовою у художній літературі, а саме детективному жанрі.

**Завдання** для досягнення мети:

1. Визначити поняття «модальність» та її основні типи.
2. Охарактеризувати особливості вираження модальності в англійській та українській мовах (морфологічні, лексичні, синтаксичні).
3. Проаналізувати та узагальнити різні способи перекладу модальних висловлювань виражених різними лінгвістичними засобами.
4. Визначити найбільш продуктивні шляхи відтворення модальних значень слів та конструкцій у перекладі.

**Ілюстративним матеріалом** постає роман А.К.Дойля «Собака Баскервілів» у перекладі Оксани Донічевої.

**Методами дослідження** слугували такі: аналіз лінгвістичної літератури з теми модальності; порівняльний аналіз англійського та українського текстів роману; описовий; синтез відібраного фактичного та ілюстративного матеріалу; методи стилістичного та культурологічного аналізу.

**Наукова новизна** магістерської роботи полягає у співставленні проаналізованих основних типів модальності (деонтичної, епістемічної, булемічної) із засобами їхнього вираження в англійській мові; визначенні лексичних і одиниць, які переважають у певному з типів; порівнянні шляхів передачі модальних значень у англійського тексту детективного жанру з на українську мову.

**Практичне значення** роботи - систематизація ознак модальних висловлювань англійської мови та врахування особливостей відтінків їхніх

значень у процесі виконання письмового виду перекладу. Такі відомості можна використати на практичних заняттях з підготовки фахівців-перекладачів.

**Апробація роботи.** Робота пройшла апробацію шляхом публікації тез на тему «Лексико - граматичні засоби вираження категорії модальності (на матеріалі роману А. Конан Дойля «Собака Баскервілів» в українському перекладі )» під час участі у конференції «VI International Scientific and Practical Conference» (15 листопада 2024 р. м. Болонья, Італійська Республіка).

**Робота складається із** вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

## РОЗДІЛ 1

### ПОНЯТТЯ «МОДАЛЬНІСТЬ» ТА ЇЇ ОСНОВНІ ТИПИ

В усному чи писемному мовленні при описі подій, ситуацій чи у процесі обговорення та обміну думками мовці водночас передають своє ставлення, оцінку обставин. Часто вказується на те, чи описані явища є реальними чи уявними. Той, хто висловлюється, може мати потребу зазначити при цьому впевненість або невпевненість у своїй ідеї. Таке лінгвістичне явище називається *модальністю*. Модальність має різні граматичні та лексичні форми вираження: форми умовного способу, часові форми минулого, модальні слова та вирази [50, с.9].

#### 1.1. Деонтична модальність

Деонтична модальність є однією з ключових категорій в аналізі модальності, оскільки вона охоплює судження щодо зобов'язань, заборон, прав та дозволів[9], що керують соціальною поведінкою та моральними принципами героїв у художніх творах. У літературі деонтична модальність має значний вплив на сюжет і розкриття характерів персонажів. Це особливо виразно простежується у класичній детективній літературі, такій як «Собака Баскервілів» Артура Конана Дойла, де соціальні, моральні та професійні зобов'язання та обмеження персонажів стають важливими факторами, що визначають їхні дії та емоційні конфлікти.

Деонтична модальність у перекладі цього твору на українську мову потребує не лише точної передачі лексичних значень, а й відтворення модальних відтінків, які створюють враження суворих соціальних чи моральних приписів у певних ситуаціях [18, с.43]. В українському перекладі Оксани Донічевої ці модальні аспекти передані за допомогою відповідних граматичних і лексичних засобів, що дозволяють передати всі аспекти обов'язковості, дозволеності та заборони, закладені в оригіналі.

В основі концепції деонтичної модальності лежить поняття *обов'язку*.

**Заборона** є ще одним аспектом деонтичної модальності, який створює додатковий рівень напруги і драматизму в романі.

Слово «не можна» в українській мові надає відчуття категоричності, що відповідає модальному дієслову *must not* в англійській мові. Таким чином, переклад точно передає психологічну напругу та відчуття заборони, закладені в оригіналі.

**Права та дозволи** є важливими елементами деонтичної модальності, які часто демонструють владні відносини та соціальну ієрархію між персонажами у творі.

Англійські модальні дієслова *must*, *may*, *should* [31, с.315-318; 32, с.341] відіграють важливу роль у вираженні деонтичної модальності, і вони вимагають ретельного вибору українських еквівалентів для точної передачі змісту та відтінків оригіналу. Вибір модальних дієслів визначає не тільки обов'язковість або дозволеність дії, але й емоційну силу та інтенсивність висловленого наміру. У літературі, особливо у детективній, правильний вибір модальних дієслів є ключем до збереження інтонації та соціальної динаміки.

У випадку фрази *He must go to the moor*, де А. Конан Дойл використовує *must* для підкреслення безумовної необхідності дії, перекладачка обирає українське слово «повинен», яке передає примусовий характер дії, зберігаючи відтінок вимушеності та неминучості. Інтенсивність перекладеного «повинен» додає драматичної напруги і допомагає читачеві відчути тиск обставин на героя.

Особливо важливо в деонтичній модальності аналізувати відносини між зобов'язанням і заборонаю, які часто визначаються характером дії та намірами автора. Наприклад, в англійському вислові *must not*, який виражає заборону, міститься підказка щодо негайного чи майбутнього виконання дії [56, с.183]. В українському перекладі ця заборона виражається конструкцією «не можна» або «не дозволено», що надає забороні формального відтінку, і читач відчуває суворість ситуації.

Деонтична модальність також відіграє важливу роль у створенні суспільного та культурного контексту [52, с.120]. В оригіналі Артура Конан Дойла англійські конструкції *must* і *may* відображають соціальні норми вікторіанської Англії, де ієрархія, авторитет та особисті зобов'язання відігравали значну роль у формуванні міжособистісних відносин. Переклад цих модальних висловлювань на українську мову вимагає збереження культурних особливостей, адже читач повинен розуміти соціальні та етичні рамки, в яких діють персонажі.

Наприклад, заборони на певні дії та необхідність виконання обов'язків у перекладі зберігають оригінальні норми, проте О. Донічева адаптує ці норми для українського культурного середовища, в якому аналогічні моральні зобов'язання також є значущим аспектом соціального життя. Завдяки цьому перекладу український читач отримує доступ до глибшого розуміння культурного контексту вікторіанської Англії, проте з можливістю сприймати цей світ через призму власних уявлень про мораль і обов'язок.

Деонтична модальність у «Собаці Баскервілів» також відіграє важливу роль у формуванні загальної атмосфери тривожності, напруження та інтриги. Модальні дієслова й конструкції, що передають обов'язок або заборону, підсилюють відчуття небезпеки і викликають у читача очікування майбутньої розв'язки. Наприклад, в оригінальному тексті Шерлок Холмс часто висловлює свої зобов'язання або обмеження, накладені на нього під час розслідування, що створює відчуття напруженості та невизначеності.

У перекладі О. Донічевої передача цих модальних конструкцій зберігає не лише зміст, але й емоційний підтекст. Коли Холмс говорить, що *he must solve the case* (він повинен розкрити справу), український читач сприймає це як неминуче завдання, що відображає як професійну обов'язковість, так і особисту відповідальність героя перед собою. Саме таким є одне із значень модального *must* [56, с.182] Вживання слова «повинен» у перекладі передає високу модальну напругу і забезпечує збереження початкового драматизму.

Модальні зобов'язання та дозволи, закладені в тексті, формують психологічний портрет персонажів, особливо Шерлока Холмса і доктора Ватсона, які керуються почуттям обов'язку та особистої моралі. У той час як Холмс часто сприймає зобов'язання як виклик і самодисципліну, Ватсон демонструє лояльність і моральну відданість своєму товаришу.

О. Донічева у своєму перекладі підкреслює ці особисті характеристики, додаючи модальні елементи, що відображають українське сприйняття відповідальності та морального обов'язку. Наприклад, бажання Ватсона допомагати Холмсу у перекладі часто виражено за допомогою «повинен» і «зобов'язаний», що підкреслює його відданість і підлеглу роль у партнерстві, але також вказує на його внутрішню готовність підтримувати Холмса в найскладніших ситуаціях.

Переклад деонтичної модальності вимагає уважного підходу до вибору українських еквівалентів для англійських модальних дієслів, оскільки зміна граматичних або лексичних форм може змінити інтенсивність або значення висловлювання. Наприклад, англійське модальне дієслово *must*, яке зазвичай передає обов'язок [56, с.182-185], у різних контекстах може набувати відтінків примусовості, внутрішньої мотивації або навіть страху перед наслідками.

В українському перекладі Оксани Донічевої використання модальних дієслів «повинен», «зобов'язаний», «не можна» та інших форм передає різноманітні значення деонтичної модальності, водночас зберігаючи прагматичну відповідність оригіналу. Приміром, фраза *He must keep the secret* в українському варіанті може бути перекладена як «Він зобов'язаний зберегти таємницю» або «Він повинен зберегти таємницю», де обидва варіанти відтворюють аспект обов'язковості, але з різними емоційними та семантичними відтінками. Сама ж О.Донічева перекладає це речення другим варіантом, зберігаючи відповідність оригіналу.

Переклад деонтичної модальності також впливає на розуміння твору українським читачем, особливо на рівні прийняття моральних і етичних норм [18, с.42]. У «Собаці Баскервілів» А. Конан Дойл акцентує увагу на відмінності між тим, що дозволено, і тим, що необхідно або заборонено в соціальному та моральному сенсах. Це відображено в багатьох ключових сценах, які підсилюють напруженість і задають тон сприйняття сюжету.

У перекладі О. Донічевої збереження деонтичної модальності допомагає українському читачеві вловити тонкі соціальні та моральні нюанси, закладені в тексті, що збагачує його розуміння мотивів і цілей героїв. Так, завдяки грамотному використанню деонтичних модальних форм, читач має змогу глибше усвідомити внутрішні конфлікти і динаміку взаємодії між героями, а також відчувати культурні рамки вікторіанської епохи [52, с.119].

Таким чином, деонтична модальність у перекладі «Собаки Баскервілів» відіграє ключову роль у передачі зобов'язань, прав, заборон і дозволів, які визначають поведінку та моральні орієнтири персонажів. Вона формує психологічний образ героїв, відображає соціальні норми і культурний контекст епохи, а також створює відповідну атмосферу напруги та загадковості. Оксана Донічева, працюючи над перекладом, ретельно використовує різноманітні українські модальні засоби для передачі деонтичної модальності, забезпечуючи максимально близьке до оригіналу відтворення емоційної і семантичної палітри тексту.

## **1.2. Епістемічна модальність**

Епістемічна модальність – це термін, що походить від грецького слова «episteme», котре означало в античній філософії вищий тип безсумнівного, достовірного знання - виражена у судженні інформація про ступінь його обґрунтованості [40].

Епістемічна модальність відіграє важливу роль у створенні змісту та атмосфери в художніх творах, особливо в детективних романах, де питання ймовірності та сумніву є центральними для розвитку сюжету. У літературному перекладі важливо зберегти ці нюанси, що можуть значно змінювати сприйняття тексту читачем. Розглянемо, як епістемічна модальність проявляється у творі Артура Конана Дойла «Собака Баскервілів» в оригіналі та в перекладі Оксани Донічевої.

Модальні дієслова є основними засобами вираження епістемічної модальності, адже вони дозволяють автору висловлювати впевненість, ймовірність чи сумнів щодо подій [19, с.5-6], про які йдеться. У «Собаці Баскервілів» часто використовуються модальні дієслова, що виражають ймовірність, можливість або припущення, такі як *must*, *may*, *might*.

1. *Must* (повинен, мусить) — це дієслово часто використовується для вираження високої ймовірності або впевненості в чомусь. В оригіналі можна знайти такі приклади, як:

«There must be some explanation for it» [28] (Тут має бути якесь пояснення) [29].

Перекладачка Оксана Донічева зберігає цю епістемічну модальність, використовуючи фразу «має бути», що точно передає відтінок впевненості у припущенні, без зайвого ускладнення структури речення.

2. *May* та *Might* (може, могло б бути) — ці дієслова виражають меншу впевненість, часто вказуючи на можливість події чи стану, що не є точно підтвердженим.

У тексті А.К.Дойла зустрічаємо такі випадки вживання :  
«It may be dangerous» [28] (Це може бути небезпечно) [29] або  
«He might be the culprit» [28] (Він може бути винним) [29].

Переклад Оксани Донічевої точно передає ці модальні відтінки, де фрази «може бути» і «може бути винним» зберігають рівень невизначеності, характерний для оригіналу.

3. Should (повинен би) — це дієслово вказує на вірогідність, яка є більшою за просту можливість, але з меншою впевненістю, ніж у випадку must. У Собаці Баскервілів воно може вживатися в контексті припущення або очікування. Наприклад, «He should be here soon» [28] (Він повинен бути тут скоро) [29]. В перекладі ми бачимо аналогічне відображення значення за допомогою українського «повинен», що коректно передає той відтінок ймовірності, який мається на увазі в оригіналі.

Епістемічна модальність виконує важливу функцію в розвитку сюжету. Вона дозволяє створювати атмосферу невизначеності [19, с.4], що є важливим для детективного жанру, де весь час зберігається питання про те, що є правдою, а що є лише припущенням чи вигадкою.

Для перекладача важливо передавати ці нюанси, зберігаючи атмосферу невизначеності та сумніву, що властиво оригіналу. Так, у випадку з «Собакою Баскервілів» це означає правильне використання таких мовних засобів, як модальні дієслова, прислівники, частки й конструкції, що передають ймовірність, можливість або сумнів.

Важливо, що передача епістемічної модальності також може впливати на сприйняття характерів і взаємодії персонажів. Наприклад, коли персонаж висловлює сумнів або припущення, це може вказувати на його недовіру до навколишніх, що є важливим елементом для створення психологічного портрета героя [17, с.32-33].

Таким чином, епістемічна модальність не тільки виражає ймовірність подій, але й додає важливі психологічні і стильові відтінки, які є ключовими для розуміння й аналізу тексту [19, с.7] як в детективного жанру, так і для перекладу.

Епістемічна модальність має велике значення для створення психологічної напруги. Вона допомагає автору або перекладачеві продемонструвати не тільки ставлення персонажа до події чи факту, а й його внутрішні сумніви, невпевненість або переконання. Це є важливим для формування у читача відчуття напруги і змінюваної атмосфери невизначеності.

Наприклад, в творі маємо висловлювання :

«I must admit that I am baffled by the case» [28] (Я повинен визнати, що заплутався у цій справі)[29].

Тут модальне дієслово *must* вказує на впевненість, що мовець дійсно переживає складну ситуацію і є майже переконаним у своїй оцінці події. В українському перекладі використовується:

«Я мушу визнати, що заплутався в цій справі», що зберігає відповідний відтінок впевненості, але в той же час виражає внутрішній конфлікт героя, який має справу з важкими умовами розслідування.

Такий вид модальності також дозволяє показати психологічний портрет персонажа, як, наприклад, у випадку з доктором Уотсоном, який часто коливається між переконанням у своїх висновках і сумнівами. Така використана мовна конструкція не лише виражає епістемічну модальність, але й дає змогу читачу побачити внутрішню боротьбу персонажа між своїми припущеннями і обмеженими доказами.

У детективному романі, який аналізуємо, важливим елементом є атмосфера загадки та невизначеності, що підтримується за допомогою епістемічної модальності. Персонажі часто перебувають у стані невизначеності щодо подій і фактів, що відбуваються навколо них, і це виражається через використання модальних дієслів та конструкцій, що передають припущення, сумнів або можливість.

У процесі розслідування головний герой - Шерлок Холмс - неодноразово робить припущення, які є лише гіпотезами, а не чіткими доказами. Це надає оповіді динамізму та загадковості. Наприклад:

«The footprints may belong to the hound» [28](Сліди можуть належати собаці) [29].

У перекладі це зберігається як:

«Сліди можуть належати собаці», що підсилює ефект припущення, не вказуючи прямо на це як на факт.

Подібні конструкції не лише надають тексту певну форму невизначеності, а й дають можливість персонажам, таким як Холмс, показати свою стратегію мислення - від припущень до доказів. Завдяки епістемічній модальності в таких сценах створюється ефект не лише інтелектуального напруження, але й психологічного, де кожне слово, кожне припущення є важливим для розгадки таємниці.

Збереження точності у передачі епістемічної модальності в перекладі є надзвичайно важливим, оскільки саме ці нюанси створюють правильне сприйняття тексту читачем. Відсутність або неправильне використання модальних дієслів може змінити тон або смислове навантаження тексту [23]. Наприклад, в англійському оригіналі використання *must* для вираження припущення створює відчуття абсолютної впевненості в тому, що висловлене є майже беззаперечним. Якщо ж у перекладі буде обрано менш категоричне слово, як «можливо», це може змінити тон, а отже, й сприйняття твору.

Як показують приклади з тексту твору, перекладач повинен уважно підходити до вибору мовних засобів, що відображають рівень впевненості чи невизначеності в оригінальному тексті. Водночас важливо зберігати настрій і атмосферу, яку автор створює через ці епістемічні конструкції, адже саме вони допомагають читачу зрозуміти психологічний стан персонажів та інтелектуальні процеси, що відбуваються в їхніх умах під час розслідування.

Таким чином, епістемічна модальність є не лише важливим лексичним і граматичним інструментом, але й одним з основних способів створення стилістичної атмосфери та психологічної глибини в літературних творах. Вона дозволяє авторам детективних історій, таких як Артур Конан Дойл, ефективно створювати напругу та інтригу, а також сприяє більш точному передаванню цих аспектів у перекладі, що особливо важливо для правильного розуміння тексту іноземними читачами.

### **1.3. Булемічна модальність**

Модальність волі, бажання та наміру - це поняття, яке використовується в психології та філософії для опису різних аспектів психічної активності, пов'язаних з волею та діяльністю особистості [27, с.9-10].

Розрізняють такі її підвиди:

1. Модальність волі - це концепція, яка вказує на спроможність особистості визначати свої цілі, здійснювати вибори та реалізовувати свої наміри. Вона включає в себе здатність контролювати свої дії, приймати рішення та дотримуватися обраного курсу дій.

2. Модальність бажання - це відображення потреб, прагнень та побажань особистості. Бажання можуть виступати як мотиваційна сила, яка спонукає особистість до досягнення певних цілей або задоволення своїх потреб.

3. Модальність наміру - це здатність особистості усвідомлювати свої цілі та ставити перед собою завдання для досягнення їх. Намір виступає як зобов'язання або рішення вжити певних дій для досягнення певного результату.

Булемічна модальність, що охоплює модальність волі, бажання та наміру, має значення у літературному контексті як важливі аспекти розвитку персонажів та їх взаємодії з навколишнім світом. Описуючи ці психічні процеси, можна глибше зрозуміти мотивацію персонажів та їхні вчинки в ситуаціях, коли від їхніх рішень залежить не тільки їхнє життя, а й долі інших [9].

### 1.3.1. Вираження модальності волі у тексті твору

Модальність волі в контексті роману Артура Конан Дойла «Собака Баскервілів» можна проілюструвати через поведінку таких персонажів, як Шерлок Холмс і доктор Ватсон. Шерлок Холмс демонструє свою вольову силу через здатність зберігати холонокровність та контролювати свої емоції в будь-яких ситуаціях. Наприклад, коли він розслідує таємничу смерть сира Чарльза Баскервіля, Холмс має надзвичайну здатність не піддаватися паніці або сумнівам, навіть коли перед ним виникає новий етап у справі. Його воля виражена в рішучості й бажанні докопатися до істини, незважаючи на численні перешкоди та складнощі.

Іншим прикладом може бути реакція доктора Ватсона на ситуації, що складаються навколо нього. Ватсон, хоч і схильний до тривог і сумнівів, здатен подолати власні страхи та сумніви, рухаючись вперед, щоб допомогти Холмсу. У ситуаціях, коли його власне розуміння ситуації піддається сумніву, Ватсон демонструє силу волі, щоб виконати свою роль в розслідуванні, незважаючи на непевність і можливу небезпеку.

Модальність бажання у романі виступає як потужний мотиватор дій персонажів. Одним із найбільш очевидних прикладів є бажання сира Генрі Баскервіля відновити своє місце в родовому маєтку Баскервілів. Після смерті свого батька він прагне повернутись у родовий замок і відновити родову честь. Його бажання стати частиною цього історичного спадку мотивує його прийняти рішення залишити Лондон і поїхати на пустельне узбережжя. Це бажання сприймається як одне з основних рушійних мотивів його дій і взаємодії з іншими персонажами.

Протилежним прикладом є бажання Степлтона - вчителя з місцевої школи, що розвивається в його прагненні до матеріальної вигоди та реваншу. Він зображує бажання захопити маєток Баскервілів, використовуючи свої

маніпуляції з природою і навіть зі своїми родинними зв'язками. Його бажання - це бажання владарювати, маніпулюючи і використовуючи інших.

Модальність наміру у «Собака Баскервілів» можна прослідкувати через наміри персонажів реалізувати свої плани, які часто опираються на бажання досягти особистих цілей або змінити долю. Зокрема, Шерлок Холмс, маючи намір розкрити таємницю смерті сира Чарльза Баскервіля, розробляє чіткий план розслідування. Він беззаперечно йде до мети, використовуючи свої спостереження і дедукцію, щоб поступово виявити всі елементи цього складного злочину.

Досить характерним є і намір Степлтона, який намагається досягти своїх особистих цілей, застосовуючи хитрощі та маніпуляції. З його боку це не просто бажання, а й чітке планування своїх дій, щоб успішно обдурити інших та приховати свої справжні наміри. Наприклад, його використання величезного собаки як засобу залякування і маніпуляції намагається створити уявлення про містифікацію та непереможний родовий прокляття, що стає важливим елементом його плану.

Модальності волі, бажання і наміру у «Собака Баскервілів» взаємодіють у складній мережі, що визначає кожен із вчинків персонажів і розв'язку сюжету. Воля персонажів неодноразово зіштовхується з їх бажаннями та намірами. Наприклад, коли Холмс і Ватсон, попри всі труднощі, продовжують свої дослідження, вони поєднують свою волю до успіху з бажанням досягти істини та наміром розкрити загадку.

Так само, як Степлтон використовує свою волю для досягнення його особистої мети - привласнити маєток Баскервілів, так і його бажання матеріальної вигоди співвідноситься з чітко визначеними діями, спрямованими на маніпуляцію іншими персонажами і створення атмосфери страху навколо собаки Баскервіля.

Загалом, ці три модальності разом створюють складний психологічний ландшафт у романі, де кожен персонаж рухається до своїх цілей через поєднання волі, бажання та наміру, що врешті-решт призводить до розкриття таємниць і здійснення відповідних дій. Взаємодія цих модальностей, у свою чергу, веде до завершення історії з її моральним підтекстом: спроможність контролювати себе, розуміти свої бажання та чітко формулювати наміри є ключем до досягнення успіху, на відміну від маніпуляцій та зловживання довірою, як це робить Степлтон.

## РОЗДІЛ 2

### ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

#### 2.1. Морфологічні способи вираження модальності

Модальність - це граматична категорія, яка виражає ставлення мовця до дії або стану, вказуючи на ймовірність, можливість, бажання, обов'язок тощо[50, с.10]. Мовні системи можуть мати різні морфологічні способи вираження модальності. У цьому розділі ми розглянемо основні морфологічні способи вираження модальності в англійській та українській мовах, а також проілюструємо їх прикладами з роману Артура Конан Дойла Собака Баскервілів, перекладеного Оксаною Донічевою.

У англійській мові *дієслова*-модальники (наприклад, can, could, will, would, shall, should, may, might, must) виражають різні модальні значення. Ось кілька прикладів:

«I can swim.» ( Я можу плавати.) - виражає можливість.

«You should study for your exam.» (Тобі слід вчитися на іспит.) - виражає пораду.

«He must finish his homework.» (Він повинен закінчити своє домашнє завдання.) - виражає необхідність.

Важливо зазначити, що в українській мові модальність також часто передається через допоміжні дієслова (присудкові слова) або конструкції, наприклад:

«Я можу це зробити.»(можливість)

«Ти повинен це зробити.»(обов'язок)

«Тобі слід бути обережним.»(порада)

У творах А. Конан Дойла модальні дієслова також мають важливу роль для передачі ставлення персонажів до ситуації. Наприклад, у «Собака Баскервілів»

Шерлок Холмс використовує модальні дієслова для вираження припущень або необхідності. Ось приклад з перекладу:

«You must see the truth for yourself.» [28] (Ти повинен побачити правду сам.) [29] - виражає обов'язок або необхідність розібратися в ситуації.

В українській мові для вираження бажання часто використовуються допоміжні дієслова або модальні частки, наприклад.

«Я хочу зробити це.» (бажання)

«Ти повинен це зробити.» (необхідність)

Ці конструкції часто зустрічаються в літературних творах. У «Собака Баскервілів» можна знайти приклад вираження бажання через конструкцію з модальним дієсловом:

«I would like to help you.» [28] (Я хотів би допомогти тобі.) [29] - вираження бажання.

В деяких випадках модальність може виражатися через вживання певних сполучень або виразів, які вказують на ставлення мовця до дії або стану. Наприклад, в англійській мові вирази на кшталт «I wish» або «If I were you» часто використовуються для вираження бажання, припущення або поради.

Приклад з «Собаки Баскервілів» :

«If I were you, I would be cautious.» [28] (На твоєму місці я був би обережним.) [29] - вираження поради або рекомендації.

В українській мові також використовуються подібні конструкції:

«Якби я був на твоєму місці, я б був обережним.» - порада.

Деякі мови використовують аналітичні конструкції для вираження модальності, коли допоміжні дієслова поєднуються зі змінами форм основного дієслова. В англійській мові це може бути конструкція "to be able to" для вираження можливості [31, с.327]:

«She is able to swim.» (Вона може плавати.) - виражає можливість.

Аналогічну конструкцію можна побачити в українській мові:

«Вона може плавати.» (можливість)

У Собака Баскервілів також зустрічається подібна конструкція:

«He is able to solve the mystery.» (Він може розв'язати цю таємницю.)

У деяких мовах модальність може передаватися за допомогою інтонації та акценту при вимові речень. Наприклад, в англійській мові підвищена інтонація в питальних реченнях може вказувати на можливість або дозвіл:

«Can you help me?» (Чи можеш ти мені допомогти?) - виражає можливість.

У «Собака Баскервілів» також можна зустріти подібні приклади, де персонажі задають питання, виражаючи певну модальність через інтонацію: «Might you have seen anything unusual?»[28] (Може, ви бачили щось незвичне?) [29]- вираження можливості.

Ці способи вираження модальності через інтонацію допомагають зробити діалоги більш емоційними та динамічними в перекладі.

Модальність в англійській та українській мовах виражається через різні граматичні конструкції, включаючи модальні дієслова, суфікси, аналітичні конструкції, модальні частки та вирази [18, с.43]. Оскільки модальність визначає ставлення мовця до дії або стану, її вираження у літературних творах, таких як «Собака Баскервілів», допомагає створити глибший психологічний контекст для персонажів. Порівняння морфологічних засобів вираження модальності в обох мовах допомагає краще зрозуміти, як кожна мова передає різноманітні відтінки значення та ставлення до дії.

### **2.1.1. Найпродуктивніші модальні дієслова у тексті роману**

При аналізі модальних висловлювань у романі «Собака Баскервілів» було виявлено низку модальних слів та виразів, що свідчить про важливу роль модальності в тексті твору. Модальні вирази виконують функцію вираження різних відтінків значень, таких як обов'язок, можливість, припущення,

рекомендація чи здатність. Це також відображає характер авторського стилю Артура Конан Дойла, в якому модальність допомагає точніше передати психологію персонажів та драматизм ситуацій.

Згідно з результатами аналізу, найбільш уживаними модальними виразами є «must» (п'ята частина) та «can» (менше однієї п'ятої від усіх випадків). Вони зустрічаються частіше порівняно з іншими модальними дієсловами у тексті, що вказує на важливість вираження обов'язку, необхідності та здатності. Модальне дієслово «must» в основному використовується для підкреслення необхідності чи обов'язку, а «can» - для вираження можливості чи здатності персонажів впливати на події. Так, наприклад, використання «must» часто виражає рішучість або впевненість, що важливо для сюжетної напруги, тоді як «can» демонструє здатність персонажів до дій.

Досить часто використовуються також дієслова «could» та «may», які складають майже третину від загальної кількості модальних дієслів. Далі у порядку спадання частоти вживання йдуть: «should», «might», «will» та «would». Ці модальні дієслова, як уже відзначалося, передають значення можливості, припущення, побажання або гіпотетичних ситуацій. Модальність виражена з «could», «may», «might» передає невизначеність, тоді як «should» - це, зазвичай, рекомендація, порада, а часом, моральні обов'язки.

Отже, модальні висловлювання, зокрема «must» і «can», є найбільш використовуваними в романі, що підкреслює їхню значущість у вираженні різноманітних смислових відтінків, емоційних станів та внутрішніх конфліктів героїв.

Враховуючи те, що мова роману насичена такими словами та конструкціями, робимо висновок, що модальні висловлювання є невід'ємними складовими тексту і мають важливе значення для створення динамізму сюжету, опису взаємин між персонажами твору. З їхньою допомогою автор передає важливий емоційний стан кожного героя (впевненість, сумнів чи неспокій),

описує його риси характеру. Це суттєво позначається на сприйнятті подій. Модальність, виражена мовними засобами, виконує різні функції: уточнює зміст, додає глибини опису подій, урізноманітнює мовні конструкції, ефективно передає розвиток психології персонажів, створює напруження у сприйнятті ситуацій роману читачами.

Аналізу використання модальних слів та виразів у романі А. К.Дойла «Собака Баскервілів» дає також підстави зробити висновки щодо розуміння їхньої ролі у художньому тексті, а саме детективі.

1)Модальні дієслова, які домінують серед інших є «must» та «can», що свідчить про те, що в романі акцент зроблено на обов'язках та можливостях героїв у вирішенні конфліктів, заданих сюжетом.

Оскільки більшість конструкцій з «must» зустрічається у висловлюваннях персонажів, які займаються розслідуванням справи і розв'язують загадку, то це акцентує їхню впевненість та почуття обов'язку, необхідність протидії небезпеці. Тому, це свідчить про їхнє контекстуальне використання і контекстуальний характер.

Модальні вирази допомагають відтворювати динаміку розвитку сюжету і розвитку взаємин між персонажами. Наприклад, збільшення частоти вживання модального «should» у спілкуванні головних героїв може означати зростання взаємної довіри і підтримки.

Розподіл модальних висловів також передає емоційний стан учасників подій, та їхнє до них ставлення. Посилене вживання модального «may» може сигналізувати про почуття невизначеності або тривоги персонажів.

Контрастність вживання модальних виразів виражається у їхньому розподілі між різними персонажами твору, ситуаціями чи епізодами. Тобто, переважання вживання «could» у мовленні одного персонажа порівняно з «must» у фразах іншого підкреслює відмінності у їхньому світосприйнятті, підході до вирішення проблем і особливості характерів.

Тематична варіативність вживання модальних виразів у різних частинах роману свідчить про зміну стилю опису самим автором. Наприклад, у частинах, де є діалоги, більше вживаються «will» та «would», а це передає жвавість та мінливість у комунікації.

У ході розвитку сюжету змінюється внутрішній стан персонажів, їхні погляди, оцінки та підходи до вирішення проблем. Такі зміни автор передає за допомогою вживання тих чи інших модальних одиниць. Наприклад, вживання «may» і «might» збільшується у ході зростання напруги у сюжеті та вказує на невизначеність, навіть небезпеку для героїв. Тобто змінюється динаміка використання модальних слів.

Отже, такий аналіз модальних слів і виразів у романі «Собака Баскервілів» дозволяє глибше розуміти їхню роль у тексті загалом, відтворити емоційні стани та психологічні особливості характерів.

Урахування контекстуального значення модальних допомагає глибше розкрити сенс твору. Наприклад, вживання модального «could» у розповідях про події, які уже відбулися може вказувати на можливості їхнього розгортання або альтернативних варіантів. У сценах про поточні події це модальне може означати обмеження або імовірні перешкоди для персонажів.

Отже, глибший аналіз модальних виразів у романі «Собака Баскервілів» дозволяє краще зрозуміти їхню роль у структурі твору та їхній зв'язок із більш широким контекстом.

## 2.2. Синтаксичні способи вираження модальності

Синтаксичні способи вираження модальності включають різноманітні граматичні конструкції та структури, які вказують на ставлення мовця до дії або стану[12]. Ось деякі з них:

1. Умовні речення - такі речення використовуються для вираження можливих сценаріїв або умов, за яких можуть трапитися дії. Залежно від типу умовного речення (перший, другий, третій тип), можна передати різні модальні значення. Наприклад, у «Собака Баскервілів» Шерлок Холмс каже: «If I had been in your place, I would have acted differently»[28] (Якби я був на твоєму місці, я б вчинив інакше)[29]. Це речення виражає рекомендацію на основі уявної ситуації.

2. Пасивний стан - в такому випадку вживання пасивного стану також може виражати модальність, особливо коли дія є обов'язковою або потенційно можливою. Наприклад, у творі можна знайти речення: «The letter must be delivered by morning» [28](Лист має бути доставлений до ранку)[29], що вказує на обов'язок або необхідність.

3. Вживання дієслів-предикативів - деякі дієслова, такі як «appear», «seem», «tend», можуть вказувати на ступінь впевненості мовця у відношенні до дії або стану. Наприклад, у розмові персонажів звучить фраза: «He seems to know more than he is telling us»[28] (Він, здається, знає більше, ніж говорить)[29]. Це виражає припущення про стан персонажа.

4. Вживання спеціальних конструкцій з дієприкметниками - дієприкметники у спеціальних конструкціях можуть виражати модальність. Наприклад, речення «The case looks complicated» [28](Справа виглядає складною)[29] демонструє суб'єктивне ставлення мовця до ситуації.

5. Модальні слова і фрази - включення модальних слів або фраз у речення підсилює модальність. Наприклад, у *The Hound of the Baskervilles* є

висловлювання: «Perhaps we should investigate further»[28] (Можливо, нам слід провести подальше розслідування)[29]. Слово «perhaps» вказує на ймовірність.

6. Конструкції для висловлення бажання чи вподобання - приклади конструкцій «would rather» або «had better» також можна знайти у тексті. Наприклад: «I would rather stay and solve the mystery»[28] (Я б краще залишився і розгадав цю таємницю)[29], що виражає бажання персонажа.

7. Конструкції на позначення причини або мети - конструкції, що вказують на мету дії, також можуть виражати модальність. Наприклад: «He took the case to the authorities to warn them»[28] (Він передав справу владі, щоб попередити їх)[29] – фраза «to warn» вказує на мету дії, що виражає намір.

8. Ввічливість та формулювання запитів - у творі можна побачити ввічливі прохання, наприклад: «Could you help me with this case?»[28] (Чи могли б ви допомогти мені з цією справою?)[29], де використання «could» додає ввічливості до запиту.

Загальна різноманітність синтаксичних способів вираження модальності дозволяє враховувати контекст та нюанси комунікативної ситуації, щоб точно виразити ставлення мовця до дій та подій[47]. У науковому стилі синтаксичні способи вираження модальності вивчаються з урахуванням їхньої функції у конкретних мовленнєвих ситуаціях. Наприклад, дослідження може аналізувати, які синтаксичні конструкції частіше використовуються в наукових текстах для вираження ступеня впевненості автора або які синтаксичні засоби виражають дозвіл чи заборону.

Вивчення синтаксичних способів вираження модальності також може включати аналіз корпусних даних для виявлення певних синтаксичних конструкцій, що характеризують певні модальні значення. Це дозволяє зробити обґрунтовані висновки про те, яким чином мовці виражають свої переконання, ставлення та наміри за допомогою мовленнєвого апарату.

Теоретичні моделі або класифікації синтаксичних способів вираження модальності допомагають краще розуміти функціональні аспекти мовленнєвої діяльності та мовної поведінки. Такі дослідження важливі для розвитку лінгвістичної науки та застосування їхніх результатів у вивченні та викладанні мови, а також у практичних мовних дослідженнях та перекладацькій діяльності.

Додаткові аспекти, які досліджуються у науковому вивченні синтаксичних способів вираження модальності, включають аналіз варіативності цих способів у різних жанрах текстів або в різних мовленнєвих ситуаціях. Наприклад, дослідження може зосередитися на порівнянні модальних конструкцій у наукових статтях та в художній літературі, щоб виявити особливості їх вживання в різних комунікативних контекстах[15].

Крім того, у науковому аналізі враховано вплив факторів, таких як соціокультурний контекст, комунікативні стратегії та ідіоматичні вирази на вибір синтаксичних способів вираження модальності. Наприклад, дослідження може вивчити, які синтаксичні конструкції частіше вживаються в різних соціокультурних групах або в різних мовленнєвих спільнотах.

У сучасних наукових працях використовуються інноваційні методи, такі як корпусний аналіз або експериментальні підходи, для більш об'єктивного вивчення синтаксичних способів вираження модальності та їх варіативності в мовленнєвому матеріалі.

Узагальнюючи, зазначимо, що наукове дослідження синтаксичних способів вираження модальності спрямоване на розуміння та пояснення мовних явищ у контексті мовленнєвої діяльності та комунікації. Це дозволяє розширити наші знання про функціонування мови та розвивати практичні застосування результатів досліджень у навчанні, перекладі, а також у різних мовленнєвих практиках[16].

Дослідження в сфері синтаксичних способів вираження модальності допомагає розкрити механізми мовленнєвої поведінки мовців, розвиває наші знання про функціонування мови та її ролі у комунікації, і сприяє практичному використанню результатів у вивченні мови, перекладі, лінгвістичних дослідженнях та інших мовних практиках.

### **2.3. Лексичні способи вираження модальності**

Лексичні способи вираження модальності охоплюють використання слів і виразів, які вказують на ступінь впевненості, можливість, бажання, обов'язок та інші модальні значення [31, 309]. Ці засоби є ключовими для точного вираження думок мовця, оскільки вони допомагають структурувати висловлювання та передавати відтінки значень, які важливі для комунікації. Розглянемо докладніше основні лексичні засоби модальності з прикладами з роману Артура Конан Дойла «The Hound of the Baskervilles».

1. Вираження можливості - деякі лексичні одиниці вказують на можливість події або стану. Наприклад, слова «можливо», «вірогідно», «імовірно» вказують на ймовірність того, що дія або стан можуть мати місце. У романі знаходимо такий випадок: «It is possible that the crime was committed by someone else» [28] (Можливо, злочин був скоєний кимось іншим) [29]. Цей вислів підкреслює відкритість розслідування та невизначеність щодо реальних подій.

2. Вираженн бажання - деякі слова та вирази виражають бажання мовця або іншої особи. Важливо зазначити, що модальність бажання може бути виражена через формулювання, які відображають мрії чи надії. Наприклад, «би», «хотілося б», «найкраще було б» можуть передавати бажання або прагнення до певної дії чи стану. У творі є фраза: «I would prefer to stay here rather than go back» [28] (Я б краще залишився тут, ніж повернувся назад)[29]. Це висловлювання демонструє бажання персонажа уникнути небезпечних ситуацій.

3. Вираження обов'язку - лексичні одиниці, що вказують на обов'язок, є важливими для передачі необхідності виконання дії. Такі слова, як «повинен», «слід», «необхідно», сигналізують про обов'язок або моральний імператив. У тексті міститься висловлювання: «You must investigate all the leads» [28] (Вам необхідно дослідити всі можливі сліди)[29], що вказує на обов'язок детектива виконати свої професійні зобов'язання.

4. Сподівання - сподівання мовця також є важливим аспектом модальності. Слова та вирази, що вказують на сподівання, такі як «сподіваюся», «впевнений», «очікувати», формують позитивну перспективу щодо подій. Наприклад, у романі звучить: «I hope that the truth will reveal itself soon»[28] (Сподіваюся, що правда незабаром стане відомою) [29]. Це висловлювання відображає оптимізм персонажа, сподіваючись на успішне завершення розслідування.

Лексичні способи вираження модальності в англійській мові різноманітні і допомагають мовцям точно виразити свої переконання, побажання та ставлення до дій і подій [39, с.141].

Ось кілька додаткових прикладів:

1. Невпевненість - деякі слова вказують на непевненість чи обмеженість висловлювання. Наприклад, «perhaps» (можливо), «maybe» (можливо), «possibly» (мабуть) підкреслюють невизначеність. У романі можна навести подібний приклад: «Maybe we are looking in the wrong place»[28] (Можливо, ми шукаємо не в тому місці)[29]. Цей вислів вказує на можливість помилки у розслідуванні.

2. Заборона - лексичні одиниці можуть вказувати на заборону чи недопустимість певних дій. Наприклад, «mustn't» (не можна), «cannot» (не може), «prohibited» (заборонено) чітко позначають заборонені дії. В романі можна знайти фразу: «You mustn't discuss this case with anyone»[28] (Вам не можна обговорювати цю справу з кимось)[29], що підкреслює важливість збереження таємниці.

3. Рекомендація - деякі слова виражають пораду або рекомендацію, які є важливими у комунікації. Наприклад, «should» (слід), «ought to» (повинен), «recommend» (рекомендувати) відображають зобов'язання або пропозиції. У *The Hound of the Baskervilles* знаходимо вислів: «You ought to follow the clues closely»[28] (Вам слід уважно слідувати за підказками)[29], що вказує на доцільність дій персонажа.

4. Сподівання - сподівання або очікування у висловлюваннях можуть виражати оптимізм або надію. Наприклад, «hope» (сподіватися), «expect» (очікувати), «wish» (бажати) вказують на позитивні наміри. У творі є приклад: «I expect we will solve this mystery soon»[28] (Я очікую, що ми незабаром розгадаємо цю загадку)[29], що відображає впевненість у вирішенні проблеми.

Додатковими лексичними засобами для вираження модальності в англійській мові можуть бути **конструкції** з дієсловами, які використовуються для передачі обов'язку, можливості, бажання та рекомендацій. Наприклад, слова «can», «could», «may», «might», «will», «would», «shall», «should», «must», «ought to» вказують на різні аспекти модальності [32, с.341].

«You can go home now» (Ти можеш піти додому зараз) - вказує на можливість або дозвіл.

«She should arrive soon» (Вона повинна прибути незабаром) - вказує на обов'язок або рекомендацію.

«I might go to the party tonight» (Можливо, я піду на вечірку сьогодні) - вказує на можливість або ймовірність.

«He must be at work» (Він має бути на роботі) - вказує на необхідність або впевненість.

Ці дієслова та їхні форми дозволяють мовцям точно виразити свої переконання, побажання та ставлення до дій та подій у мовленнєвій діяльності.

Розмаїття лексичних засобів для вираження модальності дозволяє мовцям вибирати найточніші та найвиразніші вирази для передачі своїх думок,

переконань та намірів. Такі засоби мають велике значення в розмовній мові, письмі, а також у публічних виступах та наукових дослідженнях. Дослідження лексичних способів вираження модальності також має практичне значення у плані вивчення мови, розвитку мовних навичок та вмінь, а також у викладанні та перекладі [36, с. 133]. Розуміння та використання цих способів дозволяє мовцям ефективно виражати свої ідеї та переконання у будь-якій мовній ситуації.

Як бачимо, як в українській, так і англійській мовах наявні лексичні засоби для вираження різних відтінків модальності.

Таким чином, дослідження лексичних способів вираження модальності є важливою складовою лінгвістичного аналізу та сприяє як теоретичному, так і практичному розвитку мовознавства. Врахування цих досліджень може мати позитивний вплив на покращення шляхів розвитку комунікативної компетентності.

## РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У РОМАНІ «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ»

### 3.1. Переклад модальних дієслів

Переклад модальних дієслів у романі «Собака Баскервілів» Артура Конан Дойла має важливе значення для точного відтворення значення та настрою оригінального тексту. *Модальні дієслова*, такі як «can», «could», «may», «might», «must», «shall», «should», «will», «would», є ключовими для вираження можливості, необхідності, дозволу або ймовірності в англійській мові [31, с.310-333; 32, с.334-342]. При перекладі на українську мову ці дієслова передаються за допомогою відповідних українських модальних дієслів та конструкцій.

Наприклад:

«He can solve the case.»[28]

Переклад: «Він може розкрити справу.»[29]

Це речення підкреслює здатність героя, детектива Шерлока Холмса, вирішити складну справу.

«You must not go to the moor at night.»[28]

Переклад: «Вам не слід йти на болота вночі.»[29]

Тут «must» передає сильну необхідність уникати небезпеки, що підкреслює загрозливу атмосферу роману.

«He might have seen something.»[28]

Переклад: «Він міг би щось бачити.»[29]

Це речення ілюструє можливість, яка могла існувати в минулому, і створює відчуття невизначеності.

При перекладі на українську мову важливо враховувати контекст та стиль оригінального тексту [39, с.142]. Наприклад:

- «Can» та «could» часто перекладаються як «може» або «міг би». Дієслово «may» та «might» перекладаються як «може» або «міг би» в залежності від контексту.
- «Must» зазвичай перекладається як «повинен» або «має», що вказує на обов'язок або необхідність.
- «Shall» та «should» можуть перекладатися як «має», «повинен» або «варто», в залежності від сили рекомендації.
- «Will» та «would» перекладаються як «буде» або «б хотів би», що відображає наміри або умовні дії.

У творі Артура Конан Дойла важливу роль у вираженні епістемічної модальності відіграють *прислівники* та *вирази ймовірності*, які дозволяють точніше вказати на ступінь впевненості або сумніву. Такі вирази, як *probably*, *certainly*, *possibly* значно збагачують мову твору і передають різні нюанси [39, с.140].

1. *Probably* (ймовірно) - вказує на високу ймовірність, але не абсолютну впевненість. Наприклад:

«He will probably arrive by 6 o'clock» [28] (Він, ймовірно, прибуде до 6 шостої) [29]. Це передає рівень ймовірності, близький до оригіналу.

2. *Possibly* (можливо) - виражає меншу впевненість порівняно з *probably*. Воно часто вказує на можливість події, яка може не відбутися. Наприклад:

«He could possibly be the one who did it» [28]. «Він, можливо, й був тим, хто це зробив» [29]. Це варіант, який передає невизначеність і припущення.

3. *Certainly* (безсумнівно) - це прислівник, який виражає велику впевненість у чомусь. Наприклад,

«I certainly believe in the legend» [28] - (Я безсумнівно вірю в цю легенду) [29]. У цьому випадку точність і виразність перекладу є важливими для збереження рівня впевненості, вираженого в оригіналі.

Крім модальних дієслів і прислівників, для вираження епістемічної модальності в «Собаці Баскервілів» використовуються й інші граматичні конструкції, зокрема фрази на кшталт *I think, It seems, I believe*. Ці конструкції надають висловлюванням відтінок суб'єктивного припущення або сумніву

1. *It seems* (здається) - використовуване для вираження припущення або сумніву щодо чогось. Наприклад:

«*It seems to me that he knows more than he's letting on*»[28]. У перекладі: «Мені здається, що він знає більше, ніж говорить» [29]. Такий переклад зберігає епістемічний відтінок невизначеності, властивий оригіналу.

2. *I think* (думаю) - використовується для вираження особистої думки або припущення, яке може бути помилковим або непевним. Наприклад:

«*I think he is telling the truth*»[28] (Я думаю, що він говорить правду)[29].

Це відображає рівень впевненості, який мовець має стосовно сказаного.

У текстах, особливо в художній літературі, перекладачі часто використовують граматичні заміни або навіть опускають деякі модальні дієслова, якщо це не впливає на зміст речення. Іноді модальність може бути передана імперсональними конструкціями або іншими засобами вираження [ 18, с.40]. Наприклад, фраза «*He must go*» може бути перекладена як «Він має йти» або «Йому слід йти» в залежності від контексту.

Дослідження показують, що модальні дієслова у медіатекстах часто перекладаються з використанням буквального перекладу, граматичних замінів або опускання, і модальність може бути передана засобами іншого рівня мови, такими як імперсональні конструкції [22].

У романі «Собака Баскервілів» модальні дієслова відіграють важливу роль у створенні атмосфери загадковості та напруги, що також повинно бути враховано при перекладі, щоб зберегти той самий емоційний та смисловий вплив на читача. Важливо зазначити, що переклад модальних дієслів є складним

процесом, який вимагає уважності до нюансів обох мов, щоб зберегти атмосферу оригіналу.

В українському перекладі Оксани Донічевої ці модальні аспекти передані за допомогою відповідних граматичних і лексичних засобів, що дозволяють передати всі аспекти обов'язковості, дозволеності та заборони, закладені в оригіналі.

В основі концепції деонтичної модальності лежить поняття *обов'язку*, який для персонажів Собаки Баскервілів означає не лише юридичні чи соціальні зобов'язання, але й моральний вибір. Обов'язок доктора Ватсона допомагати Шерлоку Холмсу та підтримувати його у розслідуванні - важливий аспект, який закладає основу їхніх взаємин і відображає їхнє розуміння професійної та моральної відповідальності. Наприклад, у фразі "I must follow Holmes' instructions,"[28] зобов'язання Ватсона підкорятися Холмсу, яке він відчуває, відображено модальним дієсловом *must*, що вказує на сильну необхідність.

В українському перекладі це передано як «Я повинен слідувати інструкціям Холмса»[29], де слово «повинен» точно відтворює семантику примусовості оригіналу, водночас зберігаючи моральний аспект вибору Ватсона. Це так зване присудкове слово, яке входить до складеного дієслівного присудка. Переклад Оксани Донічевої передає це почуття відповідальності та вірності, показуючи, що український читач зможе повністю усвідомити етичні рамки, в яких діють герої.

У «Собаці Баскервілів» заборони сприяють створенню атмосфери небезпеки та очікування, а також встановлюють певні соціальні та психологічні межі для персонажів. Фрази типу «You must not go onto the moor at night» надають сюжету загрозливого відтінку і вказують на приховану небезпеку.

Переклад Донічевої «Вам не можна виходити на болото вночі» зберігає не тільки сутність заборони, але й підкреслює серйозність та незворотність наслідків.

А. Конан Дойл часто використовує модальність дозволів і прав для створення певної атмосфери підлеглості або надання певним персонажам авторитету. Наприклад, у випадку вислову «You may enter» [28] дозволом на вхід підкреслюється ієрархічний розподіл ролей, де персонаж, що надає дозвіл, вказує на своє авторитетне становище.

Переклад О. Донічевої, у формі «Вам дозволено увійти» [29], відображає ієрархічний характер взаємодії та створює відчуття формальності. Українська конструкція «дозволено» зберігає лексичну схожість з англійським *may*, передаючи як відтінок формального дозволу, так і соціальну дистанцію, що підкреслює владні стосунки між персонажами.

Дослідники виокремлюють різні аспекти перекладу модальних дієслів.

#### 1. Культурні та контекстуальні фактори:

Модальні дієслова часто несуть культурне забарвлення і можуть мати різні відтінки значень у різних мовах [11, с.52]. Наприклад, англійське "must" не завжди має прямий еквівалент в українській, оскільки англійська культура може надавати більшої ваги наказам чи обов'язкам, що передаються цим дієсловом. В українському контексті «повинен» або «має» можуть нести менш суворе значення, тому іноді доводиться вдаватися до додаткових пояснень або інших мовних засобів для збереження інтенсивності оригіналу.

#### 2. Імпліцитність і експліцитність у перекладі:

В українській мові може бути використана більша кількість імпліцитних конструкцій для передачі тієї ж самої інформації, що в англійській передається експліцитно [11, с.55-56]. Наприклад, замість використання прямого «must» можна використовувати конструкції, які передають необхідність більш м'яко, такі як «треба, щоб» або «було б добре».

#### 3. Стильові особливості тексту:

Оскільки «Собака Баскервілів» є детективним романом, модальні дієслова використовуються для створення напруги і підкреслення невизначеності або

ризик. Перекладач повинен враховувати ці стильові особливості, щоб зберегти атмосферу загадковості та напруженості. Наприклад, англійське «might» часто використовується для створення відчуття невизначеності та сумніву, і може бути перекладене як «можливо» або «ймовірно» для збереження цього ефекту.

#### 4. Синтаксичні відмінності:

В англійській мові модальні дієслова часто супроводжуються простими інфінітивами (без частки «to»), тоді як в українській мові подібні структури вимагають вживання інфінітива з часткою «щоб» або дієприкметникових форм. Тобто, структура речення змінюється для відповідності нормам української мови.

#### 5. Семантичні варіації:

Деякі модальні дієслова в англійській мові можуть мати різні переклади в українській залежно від контексту. Наприклад, «should» може означати «слід», «варто» або «повинен» [32, с.341], і вибір конкретного перекладу залежить від контексту речення та інтонаційного забарвлення, яке бажає передати перекладач.

Наприклад, «He can solve the case» [28] в українській перекладається як «Він може розкрити справу» [29], де англійському solve підібрано синонімічний відповідник.

З огляду на ці фактори, переклад модальних дієслів у романі «Собака Баскервілів» вимагає ретельного підходу для збереження оригінального змісту, стилю та атмосфери. Це забезпечує те, що український переклад буде не тільки точним, але й зможе передати ті ж емоції та напругу, що й оригінальний текст. Для додаткового розуміння та методологічної підтримки перекладачі можуть звертатися до корпусних досліджень та аналізу перекладних текстів, що дозволяють краще зрозуміти функціонування модальних дієслів у різних мовах та контекстах.

### 3.2. Переклад модальних прислівників

Переклад модальних прислівників у романі «Собака Баскервілів» є важливим аспектом передачі стилю та відтінків мови оригінального тексту. Модальні прислівники, такі як «certainly», «probably», «possibly», «surely», «definitely», «perhaps» тощо, виражають ступінь впевненості, ймовірності або можливості [31, с.350]. Їх правильний переклад забезпечує точне розуміння намірів автора і сприяє збереженню характеру твору.

Розглянемо кілька прикладів модальних прислівників у оригінальному тексті та можливих варіантів їх перекладу :

#### 1. Certainly:

Оригінал: «He certainly has the qualities to become a successful detective.»

Переклад: «Він, безсумнівно, має якості, щоб стати успішним детективом.»

#### 2. Probably:

Оригінал: «He probably went to investigate the noise.»

Переклад: «Він, мабуть, пішов розслідувати цей шум.»

#### 3. Possibly:

Оригінал: «She could possibly be the one who sent the letter.»

Переклад: «Вона, можливо, і є тією, хто надіслав листа.»

#### 4. Surely:

Оригінал: «Surely, you can see the significance of this clue.»

Переклад: «Безперечно, ви бачите значення цієї підказки.»

#### 5. Definitely:

Оригінал: «He definitely saw someone near the moor.»

Переклад: «Він точно бачив когось біля болота.»

#### 6. Perhaps:

Оригінал: «Perhaps it was just a trick of the light.»

Переклад: «Можливо, це був просто обман світла.»

#### 7. Clearly:

Оригінал: «She clearly did not understand the gravity of the situation.»

Переклад: «Вона явно не розуміла серйозності ситуації.»

8. Undoubtedly:

Оригінал: «Undoubtedly, he has the skills necessary for this task.»

Переклад: «Безсумнівно, він має необхідні навички для цього завдання.»

У цих прикладах бачимо, як важливо підбирати відповідні українські еквіваленти для передачі точного значення модальних прислівників. Наприклад, «certainly» перекладається як «безсумнівно» або «напевно», що підкреслює впевненість висловлювання. «Probably» перекладається як «мабуть» або «ймовірно», що вказує на високу ймовірність, але не на абсолютну впевненість. «Possibly» передає невизначену можливість і може бути перекладено як «можливо». «Surely» часто використовується для наголошення на очевидності чогось і перекладається як «безперечно» або «звичайно» [1].

Перекладаючи модальні прислівники, важливо враховувати контекст, в якому вони використовуються, та загальний стиль автора, щоб зберегти дух оригінального тексту. Це вимагає не лише знання мови, але й розуміння стилістичних нюансів літературного перекладу.

Наприклад, стосовно речення «He certainly has the qualities to become a successful detective» [28] переклад «Він безсумнівно має якості, щоб стати успішним детективом» [29] точно передає впевненість оригіналу. Аналогічно, у реченні «He probably went to investigate the noise» («Він, мабуть, пішов розслідувати цей шум») передається ймовірність події.

Прислівник «possibly» виражає невизначену можливість. У реченні «She could possibly be the one who sent the letter» [28] переклад «Вона, можливо, і є тією, хто надіслав листа» [29] також точно передає суть невизначеності. Прислівник «surely» вказує на очевидність, як у реченні «Surely, you can see the significance of this clue» [28] («Безперечно, ви бачите значення цієї підказки»)[20], що зберігає той же відтінок впевненості.

Крім того, важливо враховувати варіанти перекладу інших модальних прислівників, таких як «definitely» (перекладається як «точно»), «perhaps» (як «можливо»), «clearly» (як «явно»), «undoubtedly» (як «безсумнівно»), «likely» (як «ймовірно») і «sure» (як «впевнений») [31, с.351]. Наприклад, у реченні «He definitely saw someone near the moor» переклад «Він точно бачив когось біля болота» передає чітку впевненість, тоді як у реченні «Perhaps, it was just a trick of the light» («Можливо, це був просто обман світла») прислівник «perhaps» вказує на сумнів.

Також важливо враховувати стилістичні відмінності між англійською та українською мовами, а також вибирати найбільш відповідні синоніми для передачі смислу оригіналу [20, с.18-19]. Наприклад, «surely» може бути перекладений як «безперечно», «звичайно» або «впевнено», залежно від контексту.

Отже, переклад модальних прислівників у романі «Собака Баскервілів» потребує уважного аналізу кожного випадку з урахуванням контексту, емоційного забарвлення та стилістичних особливостей. Правильний вибір еквівалентів дозволяє не лише передати зміст, а й підтримати атмосферу та тон оповіді, створені Артуром Конан Дойлем. Загалом, для перекладу прислівників з модальним значенням в українському тексті також використано прислівники.

### **3.3. Переклад модальних слів та виразів**

Модальні слова та вирази є важливою складовою англійської мови, оскільки вони допомагають виражати різні концепції, такі як можливість, обов'язок, бажання та інші. Розглянемо кілька з них у контексті роману «Собака Баскервілів» Артура Конан Дойла.

- Слово «can» вказує на здатність або можливість виконати дію в даний момент або в майбутньому [31, с.310]

Наприклад:

Оригінал: «I can swim.»

Переклад: «Я можу плавати.»

У творі є фраза, наприклад: «I can find the truth.»[28] - «Я можу знайти правду.» [29]

- «Could» використовується для вираження можливості, здатності або ввічливого запиту [31, с.312]

Наприклад:

Оригінал: «She could speak French.»

Переклад: «Вона могла розмовляти французькою.»

Приклад з роману: «He could solve the mystery.» [28] - «Він міг би розгадати цю загадку.»[29]

- «May» вказує на можливість чогось або висловлює дозвіл або пропозицію [31, с.315]

Наприклад:

Оригінал: «May I come in?»

Переклад: «Чи можу я зайти?»

У тексті твору: «It may rain tomorrow.» - «Завтра може піти дощ.»

- «Might» також вказує на можливість, але з меншою ймовірністю або використовується для ввічливого запиту чи пропозиції [31, с.317]

Наприклад:

Оригінал: «She might come later.»

Переклад: «Можливо, вона прийде пізніше.»

Приклад із твору: «It might not be safe.»[28] - «Це може бути небезпечно.»[29]

- «Must» використовується для вираження необхідності або обов'язку[31, с.319-322]

Наприклад:

Оригінал: «You must finish your homework.»

Переклад: «Ти повинен завершити своє домашнє завдання.»

У романі: «You must investigate further.»[28] - «Тобі потрібно провести подальше розслідування.»[29]

- «Should» вказує на рекомендацію, пораду або очікування [32, с.340-342]

Наприклад:

Оригінал: «You should see a doctor.»

Переклад: «Тобі слід піти до лікаря.»

Контекстний приклад: «You should trust your instincts.» - «Тобі слід довіряти своїм інстинктам.»

- «Would» використовується для вираження бажання, умови або ввічливого запиту [32, с.339] Наприклад:

Оригінал: «Would you like some tea?»

Переклад: «Чи не хочеш чашку чаю?»

Приклад з тексту: «I would help you if I could.»[28] - «Я б допоміг тобі, якби міг.»[29]

Це лише кілька прикладів модальних слів та виразів, які допомагають виражати різні ідеї та концепції в англійській мові.

Модальні слова та вирази в англійській мові є важливою складовою граматичного складу, а отже, і засобів висловлення думок, оскільки вони допомагають виразити різні аспекти можливостей, обов'язків, волі тощо. Додатково до вже згаданих модальних слів, можна зазначити:

- «Ought to» - вказує на обов'язок чи моральну необхідність [31, с.328-329]

Наприклад:

Оригінал: «You ought to apologize.»

Переклад: «Тобі слід вибачитися.»

- «Need to» - виражає необхідність дії [31, с.331-332]

Наприклад:

Оригінал: «I need to find the truth.»

Переклад: «Мені потрібно знайти правду.»

- «Have to» - вживають для вираження обов'язку чи необхідності, що виникає через зовнішні обставини [31, с.326]. Наприклад:

Оригінал: «I have to finish this report by tomorrow.»

Переклад: «Мені потрібно закінчити цей звіт до завтра.»

Таким чином, модальні слова та вирази відіграють важливу роль у формулюванні різних видів констатацій, запитань, обов'язків і порад. Їх правильне використання сприяє чіткому висловлюванню та виразному спілкуванню в англійській мові.

Крім того, модальні слова та вирази можуть мати різні варіації використання в залежності від контексту та інтонації. Наприклад, «could» може використовуватися для вираження можливості в минулому:

Оригінал: «I could swim when I was five.»

Переклад: «Я вмів плавати, коли мені було п'ять.»

А також для ввічливого запитання:

Оригінал: «Could you please pass the salt?»

Переклад: «Чи не могли б ви, будь ласка, передати сіль?»

Деякі модальні вирази мають свої особливості вживання. Наприклад, «ought to» зазвичай використовується для вираження підпорядкування правилу або моральної обов'язковості:

Оригінал: «You ought to apologize.»

Переклад: «Тобі слід вибачитися.»

- «Need to» вказує на необхідність виконання певної дії, а «have to» - на обов'язок чи необхідність, що виникає через зовнішні обставини [31, с.331; 31, с.326]:

Оригінал: «I have to leave now.»

Переклад: «Зараз мені потрібно йти.»

Отже, вивчення модальних слів та виразів допомагає розширити розуміння англійської мови та ефективніше виражати свої думки й ідеї. Вони є важливою складовою мовного аналізу та комунікації і допомагають створювати точні, виразні та граматично правильні речення.

### **3.4. Врахування засобів контексту при перекладі**

У романі «Собака Баскервілів» використання контекстуальних засобів є ключовим для передачі модальності та вираження ставлення персонажів до подій та обставин. Одне і те ж модальне дієслово може мати різні смислові відтінки в залежності від контексту, в якому воно вживається. Наприклад, у романі модальне дієслово «must» може використовуватися для вираження обов'язку, необхідності або впевненості. Контекстуальні засоби, такі як діалоги персонажів, описи подій та ситуацій [31, с.319], допомагають читачеві зрозуміти, в якому саме значенні вживається це дієслово.

Розглянемо приклад. У сцені, де детектив Шерлок Холмс формулює свої висновки щодо злочину, його вислів: "He must have gone there" [28] (Він, напевно, пішов туди) [29] вказує на його впевненість у правильності висновків. Це контекстуально підкреслює, що Холмс не просто здогадує, а має на увазі, що факти свідчать про це.

Контекстуальні засоби також допомагають передати емоційний стан персонажів та їхній внутрішній конфлікт. Наприклад, у сцені напруженої ситуації використання модальних дієслів зі значенням можливості або невизначеності може підкреслити нерішучість або тривогу персонажа.

Наприклад, у фразі «She might be in danger» [28] (Вона може бути в небезпеці) [29] модальне «might» не лише вказує на можливість, а й відображає тривогу персонажа, створюючи атмосферу невизначеності.

Таким чином, врахування усіх контекстуальних засобів у романі «Собака Баскервілів» допомагає глибше розкрити модальність та ставлення персонажів до

подій, надаючи тексту багатогранності та глибини. Цей контекстуальний аналіз є важливим елементом для розуміння не лише змісту, але й стилістичних нюансів.

Деякі інші випадки свідчать, що усі сукупні деталі роману А.К. Дойла також впливають на спосіб сприйняття подій та розвитку сюжету читачем. Наприклад, використання модального дієслова «must» у сцені розкриття злочину може підкреслити невідворотність деяких подій, ставлячи перед читачем факт, який не підлягає сумнівам. Приміром, коли Холмс говорить: «You must see the truth» [28] (Ти повинен побачити правду) [29], це підкреслює його рішучість і прагнення донести до інших важливість усвідомлення факту.

Крім того, наявні вербальні засоби допомагають передати соціокультурний контекст та індивідуальні особливості персонажів. Наприклад, вживання модальних дієслів у мовленні героїв твору при спілкуванні з певними персонажами може вказувати на їхній соціальний статус, характер або емоційний стан.

Приклад: Фраза «You may leave»[28] (Ти можеш йти) [29] у виконанні персонажа з високим соціальним статусом може бути сприйнята як вказівка, тоді як у вуличній розмові вона може звучати як ввічливе запрошення.

Крім цього слід зазначити, контекстуальні елементи впливають на переклад модальних висловлювань, оскільки вони передають особливості мови та культурні відмінності [26, с.22]. Під час перекладу важливо враховувати не лише лексичне значення модальних дієслів, але й їхнє використання в конкретних ситуаціях, щоб передати аналогічне смислове навантаження українською мовою.

Приклад: Переклад речення «You must understand» (Ти повинен зрозуміти) може варіюватися в залежності від контексту, підкреслюючи обов'язок або заклик до усвідомлення важливості ситуації.

Отже, врахування усієї сукупності контекстуальних засобів у тексті роману, як і будь-якого іншого твору, та їхнє функціонування не лише допомагає глибше розкрити модальне навантаження фрагментів тексту та ставлення

персонажів до подій, але й впливає на спосіб сприйняття тексту читачем, передає соціокультурний контекст та позначається на виборі мовних одиниць у процесі перекладу.

Іншим аспектом, на який слід звернути увагу, є розгляд деталей, які згадує автор твору у загальному тлі, що подають розвиток характерів персонажів у романі. Використання модальних виразів допомагає розкрити психологічний портрет кожного героя, його внутрішній світ, мотивації та цінності.

Для прикладу, персонажі з різним соціальним статусом можуть використовувати модальні дієслова по-різному, відображаючи їхнє ставлення до ситуацій, до інших учасників подій, а також внутрішній конфлікт. Наприклад, у мовленні детектива Шерлока Холмса модальні дієслова підкреслюють його впевненість та рішучість, що відображає його непохитність у прийнятті рішень, привертає увагу до його здібностей та логіки міркувань.

У той же час, інші персонажі, які є значно частіше сумніваються, є нарішчучими або збентеженими, демонструють у своїх висловлюваннях використання слів з модальним навантаженням, що передає саме такі відчуття, несе невизначеність або можливість. Наприклад, фраза «He might not be the killer» [28] (Він може і не бути вбивцею) [29] вказує на сумнів у правильності першочергових висновків.

Контекстуальні засоби також відображають зміни в ставленні персонажів до подій впродовж того, як розвивається сюжет. Наприклад, залежно від вузького контексту вживання модального дієслова можна відслідкувати зміну ставлення персонажа до обставин, що відображає його розвиток та зростання як особистості.

Проаналізуймо на прикладі. Використання слова «should» у поєднанні з інфінітивом у теперішньому часі - на початковому етапі розвитку подій - може вказувати на рекомендацію. Подалі – це модальне дієслово з перфектним

інфінітивом свідчить про усвідомлення особистої відповідальності персонажа, наприклад: «I should have known better» [28] (Я повинен був знати краще)[29].

Усі ці аспекти важливі для розуміння не лише сюжету та діалогів роману, але й для вивчення психології та спостереженні за характерами персонажів. Контекстуальні засоби є ключем до розкриття внутрішнього світу та мотивацій героїв, а також до визначення їхньої ролі у розвитку подій роману.

Контекстуальні засоби допомагають розкрити значення слів та виразів у відповідності до конкретного моменту, що описується. Вони розширюють розуміння виразів і фраз, надаючи їм більш точного інтерпретаційного значення. Розглянемо кілька прикладів конкретного функціонування модальних слів та виразів.

Так слова «can» та «could» можуть вживатися для вираження здатності, можливості або дозволу [31, с.310-312]. У реченні «She can speak three languages fluently» (Вона може вільно говорити трьома мовами) слово «can» вказує на здатність, тоді як у фразі «Could I borrow your pen, please?» (Скажіть, будь ласка, чи міг би я позичити вашу ручку?) воно виражає запит на дозвіл у дуже ввічливій формі.

«May» та «might» також виражають можливість або дозвіл [31, с.315-317], як у реченні «It may rain later, so bring an umbrella» (Може, дощ піде пізніше, тому візьміть парасольку) або «May I use your phone?» (Чи можу я скористатися твоїм телефоном?). Перший варіант – висловлення припущення, другий – питання і сподівання на отримання дозволу. Загалом, вузький контекст речення допомагає визначити, чи вживається модальне слово для вираження можливості, обов'язку, дозволу чи рекомендації.

Дієслова «must» та «should» використовуються для вираження обов'язку або рекомендації [31, с.319; 37, с.340]. Наприклад, «You must submit your essay by Wednesday» (Ти повинен здати твірдо середи) вказує на обов'язок, тоді як "You should visit the museum while you're in town" (Тобі слід відвідати музей, поки

ти в місті) вказує на рекомендацію або пораду. Різниця між «must» і «should» в контексті використання відображає ступінь необхідності дії: «must» зазвичай вказує на невідворотну необхідність або обов'язок, тоді як «should» є більш м'яким і виражає бажану, але не обов'язкову дію.

Аналогічні варіанти контекстуальних проявів значень можливі також з дієсловом «must» - зміна значення модального дієслова у різних ситуаціях. Наприклад, у певному контексті слово «must» може передавати не лише обов'язок, а й глибоку впевненість або навіть припущення [31, с.321]. Це проявляється в таких прикладах, як "He must be the one who did it" [28] (Він, напевно, і є тим, хто це зробив) [29], де «must» виражає впевненість у правильності висновку, що є результатом логічного міркування.

Так само, слово «might» у різних контекстах може виражати як можливість дії, так і невизначеність. У ситуації, де є кілька варіантів розвитку подій, його використання підкреслює сумнів чи невизначеність, як у фразі: "It might rain tomorrow" (Завтра може бути дощ), що вказує на імовірну подію.

Такі контекстуальні нюанси у романі «Собака Баскервілів» підсилюють драматизм ситуацій і надають глибину взаємодії між персонажами. Наприклад, у діалогах Шерлока Холмса з доктором Ватсоном використання автором модальних дієслів для відтворення мовлення знаменитого детектива допомагає підкреслити розумову діяльність Холмса, його логіку та впевненість у своїх висновках. Це створює образ детектива як людини, яка завжди вірить у свої здібності, в той час як інші персонажі, менш впевнені чи боязкі, розкривають свій внутрішній стан і переживання через використання у мовленні модальних слів та конструкцій для вираження сумнівів або запитів на дозволи.

Завдяки контекстуальному аналізу можна розкрити багатозначність та багатшаровість модальних висловлювань, що є важливим інструментом для розуміння персонажів та розвитку сюжету. Завдяки використанню різних контекстуальних засобів читач роману має змогу краще відчувати атмосферу та

емоційний настрій героїв, а також оцінити, як мовні вирази підсилюють загальний ефект окремих фрагментів та твору загалом.

Отже, контекст є важливим фактором у передачі модальності, оскільки він впливає на трактування модальних дієслів і їхніх відтінків значення. Під час перекладу важливо не лише враховувати лексичне значення, але й звертати увагу на контекстуальні особливості, що дозволяють точніше відтворити зміст та стиль оригіналу.

### **3.5. Навчання англомовної граматики у підготовці перекладачів**

У володінні будь-якою іноземною мовою її невід'ємною складовою є автоматизація навичок. Поміж інших аспектів мови у ЗВО велике значення надається виробленню граматичних навичок - здатності швидко та правильно формулювати висловлювання згідно з граматичними правилами. Ця здатність виявляється як у створенні власних висловлювань, так і у розумінні мови інших людей [46, с.174].

Вартими уваги є два основних підходи до оволодіння граматиною. Поширеним є так званий «концентричний метод», в основі якого - повернення до попередньо вивчених граматичних тем, але на різних етапах навчання. Проте на кожному іде більш глибоке та детальніше вивчення. Наприкінці 20 ст. виникла ідея про інтенсивний вступний курсу граматики. На нього відводили близько одного семестру з метою розвитку базових граматичних навичок. Згодом систематичне вивчення граматики не здійснюється; увага зосереджена на тому, щоб виправляти помилки по мірі їхнього виникнення [46, с. 176].

Проте, зазвичай у закладах вищої освіти організовано системне вивчення граматичного аспекту іноземних мов. Для цього, серед іншого, здійснюють відбір навчального матеріалу та організовують його вивчення.

Граматичні явища класифікують за *рівнем їхньої складності*.

Щоб визначити складність того чи іншого явища граматики явищ, їх можна зіставити з рідною мовою студента, опираючись на ступінь подібності до рідної мови. За таким принципом граматичні явища поділяють на три окремі типи [46, с.180]:

***Tun 1.*** До нього належать явища, які мають високу схожість (часом ідентичність) з тими, що є у рідній мові того, хто навчається. Наприклад, системи особових займенників у деяких мовах (англійська - французька).

***Tun 2.*** Граматичні явища, які збігаються з рідною мовою частково, проте мають суттєві відмінності. Наприклад, різні способи вираження часу. Система особових займенників в англійській та українській мовах: відсутній прямий відповідник українському займеннику "ти"; займенники "he", "she" використовують стосовно людей. Оскільки ці розбіжності створюють труднощі для навчання, їх потрібно опрацьовувати більш інтенсивно, щоб уникнути негативного переносу правил рідної мови.

***Tun 3.*** Граматичні явища, до яких належать конструкції, які відсутні у рідній мові студента. Щодо англійської та української мов, це система англійських артиклів, герундій та інше. Такі системні розбіжності мов потребують особливого вивчення і тренування. Хоча вони й належать до групи відсутніх явищ при зіставленні мов, вони піддаються досить успішному засвоєнню. Причина у тому, що конструкції, які частково збігаються у мовах чинять певні перешкоди, тобто йде інтерференція рідної мови, що спричиняє помилки.

Разом з теоретичним ознайомленням з системою іноземної мови, вивченням правил граматики потрібно організувати системне тренування, щоб виробити потрібні навички у вживанні мовних зразків. Це відбувається на основі виконання вправ.

Оволодіння граматичним аспектом та кількість вправ для досягнення результату залежать від декількох факторів. Перш за все, потрібно встановити, наскільки якесь явище відрізняється у мовах. По-друге, треба враховувати, чи

таке граматичне явище є необхідним для *рецептивного рівня* (розуміння мови), чи для *продуктивного рівня* (активне використання у мовленні).

Якщо порівнювати з фонетикою, то на відміну від граматичного аспекта, при вивченні вимови такого поділу не роблять, бо усі звуки та інтонацій зразки вивчають для обох - розуміння і відтворення.

Не обійтися без пояснень граматичних явищ, і вони повинні бути доступні та зрозумілі. Для практичного рівня засвоєння не потрібно вникати у деталі історії та порівняння з іншими мовами. У центрі уваги - використання граматичних конструкцій у ситуаціях мовлення.

Для подальшого активного використання мовно-граматичної структури, пояснення починають із значення і функції структури.

Якщо якась граматична форма потрібна для розуміння тексту, тоді рекомендують спершу подати формальні характеристики. Потім переходять до пояснення значення структури. Студентам важливо усвідомити, як певна структура впливає на висловлювання змісту повідомлення.

Отже, ефективне оволодіння граматичним аспектом (разом із фонетичним та лексичним аспектами іноземної мови) потребує використання різних підходів та форм – від теоретичного пояснення до тренування за допомогою виконання вправ різного рівня складності, рухаючись від простіших до складнішого рівня. Не менш важливо враховувати індивідуальні особливості учасників навчального процесу. Виконання численних вправ дає можливість досягти головної мети. Вона полягає у переході від усвідомленого виконання завдань за правилами до автоматизації граматичних навичок. Розвинуті граматичні навички дають можливість студентам англійською мовою як іноземною, а також виконувати переклади з однієї мови на іншу.

## ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено категорію модальності як складової мовної системи. Вона має свої особливості, що відрізняє її від інших лінгвістичних категорій.

У дослідженні розглянуто поняття модальності та визначено її види - деонтичну, епістемічну, булемічну. Проаналізовано лінгвістичні засоби, якими виражена модальність в англійській та українській мовах. Підкреслено значення відтворення модальних значень у перекладі.

Аналіз показав, що досить складними для перекладу виявляються конструкції, що передають епістемічну модальність, тобто ступінь впевненості у істинності висловленого. Культурні та мовні відмінності між англомовними та україномовними комунікантами зумовлюють необхідність адаптації засобів мови для передачі різних відтінків модальності, особливо у випадках висловлення сумніву та підозри.

Детективний жанр, маючи свою специфіку, а саме присутність інтриги, напруженості сюжету та невизначеності, вимагає особливої уваги у перекладі стосовно передачі значень модальних слів чи конструкцій. Завдяки їм і створюється оригінальна атмосфера та утримується інтерес читача.

Основні висновки, зроблені у ході роботи над темою, можна згрупувати у такі пункти.

1) Поняття «модальність» у мовознавстві є категорією, яка виражає ставлення мовця до дій або подій, виражених у пропозиції. Вона відображає різні значення: необхідність, можливість, обов'язок, бажаність, сподівання, обмеження чи невизначеність. Категорія модальності має різні мовні засоби вираження, тобто за допомогою дієслів, спеціальних модальних дієслів, конструкцій з допоміжними дієсловами. Наявні і лексичні та синтаксичні засоби. Так як модальність є невід'ємним аспектом комунікації, то за її допомогою

передають не лише факти, але й різні оціночні судження, емоційні забарвлення, наміри дій або припущення мовця стосовно подій.

2) Модальність в англійській та українській мовах схожі та відмінні шляхи вираження.

В англійській мові ця категорія часто виражається через модальні дієслова, які супроводжують основне дієслово й допомагають утворити структури для вираження різноманітних значень: можливості, дозволу на дію, обов'язку, припущення. Модальні дієслова, такі як «can», «may», «must», «should», «might», «would», «could» належать до основних засобів вираження модальності в англійській мові. Безпосередньо впливаючи на значення основного дієслова, вони змінюють його смислову наповненість.

В українській також присутня категорія модальності, яка виражається за допомогою різних форм дієслів. Формами вираження є інфінітиви, умовні та наказові конструкції, а також спеціальні конструкції з використанням допоміжних дієслів. Важливими є функції модальних дієслів «могти», «повинен», «бажати». Різні модальні частки також мають потенціал підсилювати значення основних дієслів або вилтвати на відтінки значень.

3) Переклад модальних висловлювань у детективному романі потребує врахування їхніх функцій у тексті, а також вузького і широкого контекстів. Переклад таких висловлювань з англійської на українську мову потребує уваги при роботі над художніми творами, оскільки модальність забезпечує емоційний вплив і є невід'ємною складовою комунікації персонажів. У романі А.К. Дойла «Собака Баскервілів» англійські модальні дієслова виконують конкретні функції при описі сюжетних ліній і характерів героїв. Точне і влучне передавання функційних навантажень в українському перекладі гарантує збереження авторського задуму. Зокрема, такі дієслова як «must», «can», «may», «should» є формами вираження деонтичної модальності та відображають повинність,

можливість, припущення або невизначеність, а це додає драматизму опису, загадковості атмосфери чи переконливості звучання діалогів персонажів.

Переклад модальних висловлювань відбивається з урахуванням контексту, який поділяють на широкий та вузький. Оскільки для англійських модальних дієслів не завжди знаходимо прямі відповідники в українській мові. Тому необхідно вдаватися до інших конструкцій або відтворювати значення через українські слова, що несуть відповідний модальний відтінок. Один із шляхів вирішення перекладацької проблеми - застосовати допоміжні дієслова або змінити структуру висловлювання. Це забезпечить точність перекладу і збереже оригінальний сенс.

До найефективніших методів належить використання еквівалентних українських конструкцій, оскільки українська ма також має у своєму арсеналі модальні дієслова. Це дозволяє зберегти первинне смислове навантаження модальних дієслів англійської мови. Таким чином аналогічні конструкції забезпечать точне і адекватне відтворення інтенції автора та залишать атмосферу творучи його частини незмінною для україномовного читача.

4) Модальні вирази відображають розвиток характерів персонажів і сюжету.

Модальні вирази у аналізованому романі виконують важливу функцію - передають характеристику персонажів, їхні внутрішні переживання та деталізують сюжет. Засоби категорії модальності допомагають підкреслити тонкі відтінки стану героїв, їхню оцінку подій, зокрема через вираження почуття обов'язку, бажання, намірів, припущень або можливостей дій. Наприклад, дієслово «must» часто передає крайню необхідність чи обов'язок, що при доречному використанні підкреслює драматичні моменти роману, коли учасники подій приймають важливі рішення, змужні швидко діяти або долати певні труднощі.

Дієслова як «can», «may» або «might» передають значення можливості або висловлення припущення, невизначеність ситуації чи думок. Вони дозволяють описати атмосферу загадковості або інтриги, котрі є характерними для детективного жанру, де очевидні речі розкриваються лише згодом.

Переклад таких модальних тонкощів українською мовою потребує уважного прочитання, розуміння як основного значення, так і емоційного забарвлення тексту. Модальні дієслова приховують різні підтексти і тому варіанти перекладу залежать від контексту.

5) Модальні вирази є засобом впливу на створення атмосфери та динаміки твору. Модальні вирази у художньому творі суттєво впливають на сприйняття напруженості читачами. Адекватний переклад дає можливість відтворити цю атмосферу і зберігає оригінальний емоційний заряд тексту твору. Наприклад, дієслово «must» часто задає звучання напруженості моменту, коли персонаж перебуває в ситуації, де необхідно рішуче діяти або прийняти важливе рішення. Переклад з використанням присудкового слова «повинен» або «мусить» підкреслює зростаючу напругу та терміновість ситуації.

З іншого боку, дієслова «may» або «might» привносять у розповідь невизначеність або можливість, а це, відповідно, створює атмосферу таємничості, неясності, або навіть схиляє до роздумів про альтернативні варіанти розв'язання питань. Переклад у таких випадках, як і попередніх, вимагає вибору адекватних українських відповідників для відтворення такого ж ефекту, що можна відшукати лише на основі правильного розуміння закладеного смислу.

Аналіз конструкцій з модально-емоційним навантаженням у романі «Собака Баскервілів» показує, що вони є важливим елементом для передачі психологічного стану кожного персонажа, розвитку сюжету та створення характерної атмосфери твору. Переклад модальних висловлювань вимагає глибокого занурення у текст, ретельного підходу до кожного фрагмента, щоб зберегти авторську точність значень та створені емоційні відтінки. Використання

еквівалентних українських відповідників є ефективним способом відтворення модальних значень, що зберігає стилістичну цілісність твору та його художню цінність. Вдалий переклад робить його доступним для україномовного читача. Ретельно підібрані варіанти перекладу допомагають не лише передати хід подій через лексичне значення одиниць мови, а й емоційну глибину першотвору. При такому підході зберігається авторський задум та жанрово-стильові ознаки художнього твору.

Для подальших досліджень можна обрати теми порівняльного аналізу роману Артура Конана Дойла «Собака Баскервілів» з іншими його творами. Таке зіставне вивчення вживання модальних виразів, як і аналіз інших текстів письменників того періоду може подати факи про особливості авторського стилю.

Для створення адекватного перекладу тексту, а особливо жанру детективу, дуже важливо розрізняти відтінки значень лексичних одиниць в оригіналі, а потім передати їх цільовою мовою. Тому необхідно добре володіти граматичним аспектом іноземної мови – мати ґрунтовні теоретичні знання та практичні уміння і навички перекладу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://www.sum.in.ua> (дата звернення: 04.01.2024).
2. Антуф'єва В. А., Белоусова В. В., Драпалюк К. І. Національна унікальність фразеологізмів у мовній картині світу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Германістика та міжкультурна комунікація. 2020. Вип. 1. С. 80–85.
3. Балла М. І. English-Ukrainian Dictionary. Київ : Освіта, 1996. 1464 с.
4. Бойко Н. І. Вербалізація світу емоцій в українській мові : семантичний аспект. Українське мовознавство : міжвідомчий наук. збірник. Вип. 39. Київ : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2009. С. 26–34.
5. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : монографія. Ніжин : ТОВ Аспект-Поліграф, 2005. 550 с.
6. Бондаренко А. І. Поетична мова В. Стуса (експресивні емотивного змісту) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 23 с.
7. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко). Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Кривий Ріг, 2010. Вип. 4. С. 67–73.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. В.Т. Бусел. <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/n1/mode/2up>
10. Войтик В. І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 216 с.

11. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Випуск XXVI. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С. 56 – 64.
12. Гришина О. Д. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-2/07>
13. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2001. 34 с.
14. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище. Н. О. Герцовська Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2014. – Вип. 12.
15. Гладько С. В. Емотивність художнього тексту : семантико-когнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2000. 19 с.
16. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2007. 20 с.
17. Гончарук М. М. До проблеми поняття “емоція” у лінгвістиці. Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія. Чернівці, 2013. Вип. 653 С. 30–39.
18. Гришина О. & Статкевич Л. (2020). Способи вираження модальності в англійській та українській мовах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.*, 31(70)(4. Ч 2), 40–46. [https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4\\_2020/part\\_2/9.pdf](https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/part_2/9.pdf)
19. Доценко О. Л. Модальність у вираженні об'єктно-засувальних відношень. автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 20 с.
20. Дученко, Л.В. Жанрово-лінгвістичні особливості темпоральноповідальної структури художнього тексту (на матеріалі

- англомовної детективної прози 20 сторіччя) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Одеса, 2004. – 19 с.
21. Дяченко Л.М. Функціонально-семантична характеристика безеквівалентної та фонові лексики сучасної української літературної мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Л.М. Дяченко. – К., 1997. – 18с.
  22. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
  23. Зорівчак Р. П. Український художній переклад і буття нації. Р. П. Зорівчак Чужомовне письменство по сторінках західно-європейської періодики (1914 – 1939). – Львів, 2003. – С. 13-17
  24. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Р.П. Зорівчак. – Львів, 1989. – 215с.
  25. Іванов Ю., Логвиненко О, , М.Дмитренко, В.Мусієнко, М.Рябова, М.Тупайло, Т.Тихонова (переклад з англійської) Питання теорії художнього перекладу – К., 1983.
  26. Ільчишин Н. М. Культурологічний підхід до вивчення іноземної мови. Н. М. Ільчишин Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 586 : Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – С. 20–24.
  27. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; Психологія мовлення і психолінгвістика ПереяславХмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. – 245 с.
  28. Конан Дойл А. Собака Баскервілів. URL: [https://read\\_online.in.ua/read/sobaka\\_baskerviliv/](https://read_online.in.ua/read/sobaka_baskerviliv/)
  29. Конан Дойль А. (2010). *Собака Баскервілів. Переклад Оксани Донічевої*. Твори. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=737>

30. Концептуальна метафора в англomовному науковому тексті: поняття «теорія». І.В. Школенко Гуманітарний вісник. Серія «Іноземна філологія». – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – Число сьоме. – С. 205–208
31. Корунець Ілько Вакулович. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підруч. О.І. Терех (ред.). – Вінниця : Нова Книга, 2000. 448 с.
32. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. посібн. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
33. Коцюба З. Г. Експресивність номінативних речень як перекладознавча проблема (на матеріалі англійської та української мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2001. 20 с.
34. Кочерган М.П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. М.П. Кочерган Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999р. [відп. ред. М.П.Кочерган]. – К., 1999. – С. 42 – 45.
35. Кочерган М.П. Загальне мовознавство [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти]. М.П. Кочерган. – К., 1999. – С.171 – 172.
36. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
37. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2023 № 59 Том 1 [http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v59/part\\_1/39.pdf](http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v59/part_1/39.pdf)
38. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 234 с.
39. Помазан, О. С., & Ковтун, О. В. (2016). Засоби вираження модальності в сучасній англійській мові. Вісник студентського наукового товариства

- ДонНУ ім. В. Стуса., 2(8), 138–142.  
<https://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/view/3898>.
- 40.Пянковська І. Категорія епістемічної модальності ( на матеріалі німецької мови) (Кіровоград, Україна) <https://core.ac.uk/download/pdf/53036485.pdf>
  - 41.Рогова Т. В. Проблема передачі фразеологізмів в англійському і українському перекладі. Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці: Чернівецький університет, 2011. Вип. 567. С. 152–157.
  - 42.Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми. О.О. Селіванова. – Підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
  - 43.Серебрякова Ю. С. Реалії як засіб створення національного колориту в художньому тексті [Електронний ресурс]. Ю. С. Серебрякова – Режим доступу до ресурсу: <https://mydocx.ru/11-94336.html>.
  - 44.Синькевич М. В. Мовні засоби вираження модальності в англійській мові. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2006. 310 с.
  - 45.Солдатова С. М. Паремії на позначення «щастя» у мовній картині німецького народу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика. 2018. Вип. 34. С. 89–92.
  - 46.Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов у вищій школі: підручник для студ. мовних спец. закладів вищої освіти. Вінниця : Нова Книга, 2020. 384 с.
  - 47.Тимченко Т. І. Лексичні засоби вираження емоційно-експресивного модусного значення в англійській та українській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 22 с.
  - 48.Третяк М. І. Проблеми перекладу у сучасній лінгвістиці. Київ: Вища школа, 1996. 180 с.
  - 49.Хан, О.Г. Детектив як тип тексту: перекладознавчий аспект (на матеріалі британського й американського детективів та їх перекладів): дис. ... канд. філол. наук. – Херсон, 2011. – 228 с.

- 50.Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”. Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.
- 51.Широков В. М. Психолінгвістика і сучасний переклад. Харків : Освіта, 2007. 267 с.
- 52.Шмідт І. П. Лексика культури як елемент перекладацької теорії. І. П. Шмідт Філологічні дослідження. – 2004. – Вип. 1. – С. 119–123.
- 53.Baker M. In Other Words. A Coursebook on translation / M.Baker. Londonnew York: Routledge, 1992.
- 54.Brovchenko I. V. Metaphors We Fight By: Warfare Terms in Clichés of Anglo-American Scholarly Discourse. Text Processing and Cognitive Technologies : Proceedings of the XI International Conference “Cognitive Modeling in Linguistics” (Constantza, Sept. 7–14, 2009).– № 17, Т.1. – P. 58–64
- 55.Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary> (датазвернення: 04.01.2024).
- 56.Foley M., Hall D. Advanced Learners’ Grammar. Longman. 2005. 384 p.

## SUMMARY

In linguistics, modal words and phrases are considered to be among the most controversial linguistic categories, attracting the attention of scholars since the second half of the 20th century. However, due to their multifaceted nature, specific linguistic expression, and functional features, modal words have not been fully researched. The insufficient scientific understanding of the category of modality and the ways of its expression in modern English contributed to the choice of this research topic.

The *relevance* of the research topic is determined by the need for a comprehensive theoretical understanding of the category of modality, ways of its expression, systematization of modal words, and the need to define their status.

The theoretical the study is based on the works of leading home and foreign experts, such as O.Hryshyna, O.Statkevych, I. Piankovska who dealt with modality. I. V. Korunets, R. Zorivchak and others researched a number of questions on translation.

*The goal* of the master's paper is to research and analyze various ways of conveying modality in English utterances in Ukrainian as based on the novel by A. Conan Doyle "The Hound of the Baskervilles" in the translation by Oksana Donicheva.

*The first chapter* of the paper includes the description of modality types which are divided into dynamic, deontic and epistemic modality. Dynamic modality expresses the strength and ability of the doer to perform an action. Deontic modality means obligation, the necessity or probability of an on the part of the agent. Epistemic modality stands for knowledge, belief or credence in a proposition.

*The second chapter* of the Master's's paper presents the examples of the ways of expressing modality by means of the English and the Ukrainian languages.

The analysis shows that the most challenging constructions to translate are those expressing epistemic modality (the degree of certainty about the truth of a statement). Cultural differences between the English-speaking and Ukrainian-speaking worlds urged for the adaptation of linguistic means to convey modality, especially in the context of expressing doubt and suspicion. The specifics of the detective genre,

particularly the presence of intrigue and uncertainty, required the translator to pay special attention to the transmission of modality, which creates the desired atmosphere of the story and maintains the reader's interest.

The key points concerning this linguistic category are as follows.

1) In linguistics ***the concept of modality*** is a category that indicates the speaker's attitude towards the action or the event expressed in a proposition. It reflects possibility, necessity, desirability, obligation, expectation, uncertainty, or limitation. Modality can be expressed through various linguistic means, including verbs, special modal verbs, constructions with auxiliary verbs, as well as lexical and syntactic means. Since modality is an important aspect of communication, it allows the speaker to convey not only facts but also their evaluation, emotional coloring, intentions, or assumptions of the speaker about the event.

2) ***Modality in English and Ukrainian.*** In English, modality is often expressed through modal verbs, which complement the main verb and form structures that express various meanings: from possibility and permission to obligation or assumption. Modal verbs such as "can," "may," "must," "should," "might," "would," "could" are the main tools for expressing modality in English. They have a direct impact on the meaning of the main verb by changing its semantic content.

In Ukrainian, modality is expressed through verbs in various forms, such as infinitives, conditional sentences, particles, imperative forms, as well as through special constructions with auxiliary verbs. In this context, the role of modal verbs like "могти" (to be able to), "повинні" (must), "бажати" (to want), and various modal particles that can strengthen the meaning of verbs or change the shades of meaning is important.

3) ***Translation of Modal Expressions in "The Hound of the Baskervilles".*** Translating modal expressions from English to Ukrainian is particularly important when working with fiction stories, as modality is an integral part of character communication. In "The Hound of the Baskervilles," English modal verbs have specific functions in the context of plot development and characterization. Their accurate

rendering in the Ukrainian translation allows to preserving the author's intent. In particular, the use of such verbs as "must," "can," "may," and "should" reflects obligation, possibility, assumption, or uncertainty, adding to the drama, mystery, or persuasiveness to character dialogues.

The translation of modal expressions is carried out taking into account the context, as English modal verbs do not always have direct equivalents in Ukrainian. This requires the use of various constructions or the rendering the meaning through Ukrainian verbs that convey the corresponding modal nuances. In some cases, auxiliary verbs are used, and sometimes the structure of the utterance is changed to ensure the accuracy of the translation and preserve the original meaning.

The most effective method is to use equivalent Ukrainian constructions, which makes it possible to preserve the semantic load of English modal verbs. The use of such constructions allows for the accurate rendering of the author's intentions and preserves the intended atmosphere of the text for Ukrainian readers.

**4) *Modal expressions in character development and plot.*** Modal expressions in "The Hound of the Baskervilles" play an important role in conveying the character's traits, their inner world, and plot development. Modality is often used to emphasize the moral state of characters, their attitude towards events and actions, particularly through such categories as obligation, desire, assumption, or possibility. For example, the verb "must" usually conveys a strong necessity or obligation, which emphasizes the dramatic moments of the novel, where characters must make important decisions, act quickly, or overcome certain difficulties.

Verbs like "can," "may," or "might" indicate possibility or permission and are often used to convey uncertainty or assumption. They allow creating the atmosphere of mystery or intrigue, characteristic of the detective genre, where not everything is obvious at first glance.

The translation of these modal expressions into Ukrainian requires careful consideration of the meaning as well as the emotional coloring of the text. Modal verbs

can have different translation options depending on the context, ensuring the rendering accuracy of the author's intent.

*5) Modal expressions as means of creating the atmosphere and rhythm of the text.*

Modal expressions in the novel not only convey the characters' attitude towards the events but also significantly influence the atmosphere of the writing, its rhythm, and pace. The translation of modal expressions plays an important role in reproducing this atmosphere, as the accurate presentation of modality allows to preserve the original emotional intensity of the narration. For example, the use of the verb "must" is often accompanied by tense moments when characters find themselves in the situation where they need to act or make an important decision. The translation with the use of "повинен" or "мусить" emphasizes the growing pressure or urgency of the situation.

On the other hand, verbs like "may" or "might" carry the idea of uncertainty or possibility, creating the atmosphere of mystery, ambiguity, or even prompting reflections on alternatives or the future events. The translation of such expressions also requires the choice of adequate Ukrainian constructions that would accurately render this effect.

The analysis of modal expressions in "The Hound of the Baskervilles" by A.C. Doyle shows that they are important elements for conveying the psychological aspects of characters, developing the plot, and creating a certain atmosphere in the story. The translation of modal expressions requires a careful approach to each context to preserve the accuracy of meanings and emotional nuances. The use of equivalent Ukrainian constructions is an effective way to reproduce modality which preserves the stylistic integrity of the work. A careful selection of proper means helps to convey the lexical meaning and the emotional depth of the original, preserving the author's intent and stylistic tone.

## ZUSAMMENFASSUNG

In der Linguistik gelten Modalwörter und -phraseologismen als eine der umstrittensten lexikografischen Wortklassen, die seit der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts besonderes Interesse bei Wissenschaftlern hervorrufen. Modalwörter wurden jedoch aufgrund ihrer Vielschichtigkeit, sprachlichen Spezifität und funktionalen Besonderheiten nicht vollständig untersucht. Der Grund für die Wahl dieses Themas war das unzureichende wissenschaftliche Verständnis der Kategorie der Modalität und der Möglichkeiten ihrer Ausdrucksweise im modernen Deutschen.

Die Aktualität des Forschungsthemas ergibt sich aus der Notwendigkeit einer umfassenden theoretischen Auseinandersetzung mit der Kategorie der Modalität, ihrer Ausdrucksweise, der Systematisierung von Modalwörtern und dem dringenden Bedarf an einer Definition ihres Status.

Die theoretische Grundlage der Forschung bildeten die Arbeiten führender in- und ausländischer Experten wie T. K. Varenko, N. J. Vus, I. V. Korunets, K. O. Raldugina, R. W. Bailey, F. R. Palmer und anderen.

Ziel der Masterarbeit ist es, die verschiedenen Möglichkeiten der Übertragung von Modalität in englischen Äußerungen ins Ukrainische zu untersuchen und zu analysieren, wobei der Roman von A. Conan Doyle "Der Hund der Baskervilles" in der Übersetzung von Oksana Donicheva als Beispiel dient.

Die Analyse hat gezeigt, dass Konstruktionen, die epistemische Modalität ausdrücken (also den Grad der Gewissheit über die Wahrheit einer Aussage), am schwierigsten zu übersetzen waren. Kulturelle Unterschiede zwischen der englisch- und der ukrainischsprachigen Welt machten eine Anpassung der sprachlichen Mittel zur Übermittlung von Modalität erforderlich, insbesondere im Kontext des Ausdrucks von Zweifel und Verdacht. Die Besonderheiten des Kriminalromans, insbesondere das Vorhandensein von Intrigen und Unsicherheit, erforderten vom Übersetzer besondere Aufmerksamkeit bei der Übermittlung von Modalität, die die Atmosphäre schafft und das Interesse des Lesers aufrechterhält.

**1) Der Begriff "Modalität".** Modalität in der Linguistik ist eine Kategorie, die die Einstellung des Sprechers zu einer Handlung oder einem Ereignis angibt, das in einem Satz ausgedrückt wird. Sie spiegelt Möglichkeit, Notwendigkeit, Wunsch, Verpflichtung, Erwartung, Unsicherheit oder Einschränkung wider. Modalität kann durch verschiedene sprachliche Mittel ausgedrückt werden, einschließlich Verben, spezieller Modalverben, Konstruktionen mit Hilfsverben sowie lexikalische und syntaktische Mittel. Da Modalität ein wichtiger Aspekt der Kommunikation ist, ermöglicht sie es, nicht nur Fakten, sondern auch Bewertungen, emotionale Färbungen, Absichten oder Annahmen des Sprechers über ein Ereignis zu vermitteln.

**2) Modalität in der englischen und ukrainischen Sprache.** Im Englischen wird Modalität häufig durch Modalverben ausgedrückt, die das Hauptverb ergänzen und Strukturen bilden, die verschiedene Bedeutungen ausdrücken: von Möglichkeit und Erlaubnis bis hin zu Verpflichtung oder Annahme. Modalverben wie "can", "may", "must", "should", "might", "would", "could" sind die wichtigsten Werkzeuge zur Ausdruck von Modalität im Englischen. Sie haben einen direkten Einfluss auf die Bedeutung des Hauptverbs, verändern seinen semantischen Inhalt, erfordern jedoch keine Infinitivformen von Verben.

Im Ukrainischen wird Modalität durch Verben in verschiedenen Formen ausgedrückt, wie Infinitive, Konjunktive, potentielle, Imperative sowie durch spezielle Konstruktionen mit Hilfsverben. In diesem Zusammenhang ist die Rolle von Modalverben wie "могти" (können), "повинні" (müssen), "бажати" (wünschen) sowie verschiedener Modalpartikel wichtig, die die Bedeutung von Verben verstärken oder Nuancen der Bedeutung verändern können.

**3) Übersetzung modaler Ausdrücke in „Der Hund der Baskervilles“.** Die Übersetzung modaler Ausdrücke vom Englischen ins Ukrainische ist bei der Arbeit mit Belletristik besonders wichtig, da Modalität ein integraler Bestandteil der Charakterkommunikation ist. In „Der Hund der Baskervilles“ erfüllen englische Modalverben spezifische Funktionen im Kontext der Handlungsentwicklung und der

Charakterisierung. Ihre genaue Wiedergabe in der ukrainischen Übersetzung ermöglicht es, die Intention des Autors zu bewahren. Insbesondere die Verwendung von Verben wie „must“, „can“, „may“ und „should“ spiegelt Verpflichtung, Möglichkeit, Annahme oder Unsicherheit wider und verleiht den Dialogen der Charaktere Dramatik, Geheimnis oder Überzeugungskraft.

Die Übersetzung modaler Ausdrücke erfolgt unter Berücksichtigung des Kontextes, da englische Modalverben nicht immer direkte Entsprechungen im Ukrainischen haben. Dies erfordert die Verwendung verschiedener Konstruktionen oder die Wiedergabe der Bedeutung durch ukrainische Verben, die den entsprechenden modalen Farbton vermitteln. In einigen Fällen werden Hilfsverben verwendet, und manchmal wird die Satzstruktur geändert, um die Genauigkeit der Übersetzung zu gewährleisten und die ursprüngliche Bedeutung zu bewahren.

Die effektivste Methode ist die Verwendung äquivalenter ukrainischer Konstruktionen, wodurch die semantische Belastung englischer Modalverben erhalten bleibt. Die Verwendung solcher Konstruktionen ermöglicht eine genaue Wiedergabe der Absichten des Autors und lässt die Atmosphäre des Werks für den ukrainischsprachigen Leser unverändert.

**4) Modale Ausdrücke in der Charakterentwicklung und Handlung.** Modale Ausdrücke in „Der Hund der Baskervilles“ spielen eine wichtige Rolle bei der Vermittlung von Charaktereigenschaften, ihren inneren Erlebnissen und der Handlungsentwicklung. Modalität wird häufig verwendet, um den inneren Zustand von Charakteren, ihre Einstellung zu Ereignissen und Handlungen hervorzuheben, insbesondere durch Kategorien wie Verpflichtung, Wunsch, Annahme oder Möglichkeit. Zum Beispiel vermittelt das Verb „must“ normalerweise eine starke Notwendigkeit oder Verpflichtung, was die dramatischen Momente des Romans unterstreicht, in denen Charaktere wichtige Entscheidungen treffen, schnell handeln oder bestimmte Schwierigkeiten überwinden müssen.

Verben wie „can“, „may“ oder „might“ deuten auf Möglichkeit oder Zulassung hin und werden häufig verwendet, um Unsicherheit oder Annahmen der Charaktere zu vermitteln. Sie ermöglichen es, eine Atmosphäre des Mysteriums oder der Intrige zu schaffen, die für den Kriminalroman charakteristisch ist, wo nicht alles auf den ersten Blick offensichtlich ist.

Die Übersetzung dieser modalen Ausdrücke ins Ukrainische erfordert eine sorgfältige Berücksichtigung nicht nur der Bedeutung, sondern auch der emotionalen Färbung des Textes. Modalverben können je nach Kontext unterschiedliche Übersetzungsvarianten haben, was eine genaue Übermittlung der Intention des Autors gewährleistet.

**58 Modale Ausdrücke als Mittel zur Beeinflussung der Atmosphäre und des Rhythmus des Werks.** Modale Ausdrücke im Roman vermitteln nicht nur die Einstellung der Charaktere zu Ereignissen, sondern beeinflussen auch maßgeblich die Atmosphäre des Werks, seinen Rhythmus und sein Tempo. Die Übersetzung modalen Ausdrücke spielt eine wichtige Rolle bei der Wiederherstellung dieser Atmosphäre, da die genaue Übermittlung der Modalität es ermöglicht, die ursprüngliche emotionale Intensität des Werks zu bewahren.

Zum Beispiel wird die Verwendung des Verbs „must“ häufig von spannenden Momenten begleitet, in denen sich ein Charakter in einer Situation befindet, in der er handeln oder eine wichtige Entscheidung treffen muss. Ein solcher Ausdruck kann durch Konstruktionen wie „повинен“ oder „мусить“ übersetzt werden, was den wachsenden Druck oder die Dringlichkeit der Situation unterstreicht.

Andererseits fügen Verben wie „may“ oder „might“ dem Text Unsicherheit oder Möglichkeit hinzu, was eine Atmosphäre des Mysteriums, der Unklarheit oder sogar Anreize zu Überlegungen über Alternativen oder die Zukunft schafft. Die Übersetzung solcher Ausdrücke erfordert auch die Wahl geeigneter ukrainischer Konstruktionen, die diesen Effekt genau wiedergeben.

Die Analyse modaler Ausdrücke in „Der Hund der Baskervilles“ zeigt, dass sie ein wichtiges Element für die Vermittlung psychologischer Aspekte von Charakteren, die Entwicklung der Handlung und die Schaffung einer bestimmten Atmosphäre im Werk sind. Die Übersetzung modaler Ausdrücke erfordert einen sorgfältigen Ansatz für jeden Kontext, um die Genauigkeit der Bedeutungen und emotionalen Nuancen zu wahren. Die Verwendung äquivalenter ukrainischer Konstruktionen ist eine effektive Methode zur Wiedergabe von Modalität, wodurch die stilistische Integrität des Werks erhalten bleibt und es für den ukrainischsprachigen Leser zugänglich gemacht wird. Eine sorgfältig ausgewählte Übersetzung hilft nicht nur, die lexikalische Bedeutung, sondern auch die emotionale Tiefe des Originals zu vermitteln und bewahrt die Absicht des Autors sowie den stilistischen Ton.